העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

פרשת ויחי תשע"ב

גליון קצ"ג שנה שישית

דבר תורה

"וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אָנֹכִי מֵת וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב. וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה". בראשית נ' כ"ד – כ"ה.

בתחילת הפרשה (מ"ז כ"ח), כשהתורה כותבת אודות חיי יעקב, נאמר, "וַיִּחְיֻ יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמְאַת שָׁנָה", ורבים מהראשונים דרשו מדוע לשון הפסוק הוא 'ויהי ימי יעקב שני חייו', בלשון יחיד, ומדוע לא נאמר 'ויהיו', לשון רבים, כמו שכתוב אצל אברהם, שרה ויצחק. יש מבעלי התוספות שתירצו (הובא ב'פירושי התורה לבעלי התוספות', שם אות י"א), "מלמד שלא חי יעקב שנים טובות אלא כמנין 'ויחי', דהיינו ל"ד שנים, כלומר, כי כל ימיו היה בצער, לבד אותם שנים משנולד יוסף עד שנמכר, היינו י"ז שנים, וי"ז שנים שהיה במצרים עד שנפטר". ור"ת מאורליינס תירץ (שם אות ט"ו), "לפי שלא חי יעקב חיים טובים אלא כמנין 'ויהי', והן הי"ד שנים שלמד בבית עבר, וי"ז שנים שהיה עם יוסף במצרים שהן ל"א שנים".

והקשה החת"ס על שיטת ר"ת מאורליינס, היאך ניתן להשוות את אותן שבע עשרה שנה אחרונות, בהם ישב יעקב ועסק בתורה ב'טומאת ארץ העמים', ב'ערות מצרים', לעומת י"ד השנים בהם ישב יעקב בבית מדרשו של עבר, בקדושת ארץ ישראל ועסק בתורה.

בספר יהושע מונה הנביא את כל המקומות אותם הם כבשו בארץ ישראל, וביניהם מוזכרת 'ארץ גשן', דכתיב (י"א ט"ז), "וַיִּקַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת כָּל הָאָרֶץ הַזֹּאת הָהָר וְאֶת כָּל הַנֶּגֶב וְאֵת כָּל אֶרֶץ הַגֹּשֶׁן וְאֶת הַשְּׁפֵלָה וְאֶת הָעֲרָבָה וְאֶת הַר יִשְׂרָאֵל וּשְׁפֵלָתֹה". וכן כשהנביא מונה את הערים בארץ ישראל בחלוקתן לפי כל שבט ושבט, הנביא מונה בין הערים שניתנו לשבט יהודה, מקום ששמו 'גשן' (ט"ו כ' - נ"א), "זֹאת נַחֲלַת מַטֵּה בְנֵי יְהוּדָה לְמִשְׁפְּחֹתָם. וַיְהִיוּ הֶעָרִים מִקְצֵה לְמַטֵּה בְנֵי יְהוּדָה אֶל גְּבוּל אֱדוֹם בַּנֶּגְבָּה קַבְצְאֵל וְעִדָר וְיָגוּר... וְגֹשֶׁן וְחֹלֹן וְגִלֹה עָרִים אַחַת עֶשְׂרֵה וְחַצְרֵיהֶן", ולכאורה צ"ב האם גשן היא אחת מערי ישראל או מערי מצרים.

וכתבו ב'דעת זקנים מבעלי התוספות' (בראשית מ"ו כ"ט), שהיתה גשן אחת בגבול מצרים, והיא היתה גבוה מכל ארץ מצרים, ובמעשה פרעה שהוכה על דבר שרה, נתנה פרעה לשרה במתנה, ועל כן גם בכיבוש יהושע ובחלוקת הארץ, כבשוה וחלקוה, כי היא היתה חלק מארץ ישראל, "ולפי שהלך יהודה בשביל אביו אצל יוסף להורות לפניו גשנה, זכה ונפלה בחלקו... ולכך בחרו בה ישראל ונפלה בחלקם ולא ערערו בה מצריים".

עפי"ז ביאר החת"ס את שיטת ר"ת מאורליינס, שהוא הולך בדבריו אלו בשיטת התוס', שגשן אכן היתה כארץ ישראל, לכך ניתן להשוות בין התורה שנלמדה בה, לבין התורה שנלמדה בבית מדרשו של שם ועבר, שבשניהם תורתו היתה קדושה ובמקום קדוש.

הבעל הטורים בסוף פרשתינו (נ' כ"ד) כותב, "אָנֹכִי מֵת וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם... אי נמי, יפקוד לשון חסרון, כמו (במדבר ל"א מ"ט), וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ, רמז שמנין 'פקוד' חסר מ'ארבע מאות שנה', וישאר דש"ר". והיינו, שתיבת 'פקוד', אם אמרינן דיש 'אם למקרא', הוא בגימטריא של 'מאה ותשעים'. ואם נחסיר 'פקוד' ממנין הארבע מאות שנות השעבוד, ישארו 'רד"ו' שנה, שהם שנות השעבוד, ועל כך מבקש יוסף, שכאשר בעוד רד"ו שנה ה' יפקוד אתכם, תעלו את עצמותי אתכם לארץ ישראל, ותקברום ב'שכם'.

והנה לפי ביאורם של בעלי התוספות שדין 'גשן' הרי הוא כארץ ישראל, אם כן לא מובנת בקשתו של יוסף שיעלו את עצמותיו כשיצאו ממצרים. התינח יעקב אבינו, שהוא ביקש להיות קבור במערת המכפלה, במקום קבורת אבות, אלא יוסף שביקש שיעלוהו לשכם, פשטות כוונתו היא, שהוא משום רצונו להקבר בארץ ישראל, והרי אם הוא קבור בגשן, גם אז קבורתו נחשבת כבארץ ישראל.

אלא מבאר החת"ס ע"פ דברי אביי בב"ב קי"ב א', שיש חסרון גדול אילו "צדיק קבור בקבר שאינו שלו", והיינו שאינו בנחלתו שהיא קנינו הגמור שאינה יוצאת ביובל. ועל כן, לפי שצפה יוסף שארץ גשן תיפול בחלקו של יהודה, לכך ביקש יוסף והשביע את ישראל שיעלוהו ויקברוהו בשכם, בחלק שיעקב נתן לו, כדכתיב (שם מ"ח כ"ב), "וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי", ופרש"י ע"פ ב"ר צ"ז ו', שהכוונה על העיר שכם, שהיא תהיה ליוסף בחלקו יתר על אחיו.

ואיתא בחז"ל, שאילו ישראל היו נשארים בגלות מצרים את כל ה'ארבע מאות שנה' של השעבוד, כבר היו פטורים מכל ג' הגלויות הנוספים שכלל ישראל סבלו וסובלים מאז ועד היום הזה, שכל אותן גלויות היו נכללים בגלות מצרים. וזו גם הסיבה שלמרות שה' בישר לאברהם שזרעו יקבלו ארץ עשר אומות, לבסוף קיבלו רק ארץ שבעה אומות, ואילו את ארצם של קיני קניזי וקדמוני עתידין ישראל לקבל לעתיד לבוא, כשיתמו חשבון השנים שאמורים להשלים את הגזירה של ארבע מאות שנה, ובאותה העת תהיה חלוקה חדשה של ארץ ישראל, וכדכתיב בספר יחזקאל (פרקים מ"ז – מ"ח), והיא החלוקה שהיתה צריכה להיות אילו ישראל היו משלימים את הארבע מאות שנות שעבוד בשעבוד מצרים, ובחלוקה זו ארץ גשן שכיום היא בנחלת יהודה, תפול בחלקו של יוסף.

ולפי"ז מסביר החת"ס, מבואר היטב דיוקו של הבעה"ט בדברי יוסף, שיוסף אומר להם לישראל, אילו יתארך השעבוד ארבע מאות שנה, אין כל צורך להעלות את עצמותי לארץ ישראל, שהרי ניתן לקברני בגשן, שאף היא תהיה בחלקי, אלא היות ו'פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם', שיוריד מארבע מאות שנות שעבוד כמנין 'פקוד', וישארו רק רד"ו שנות שעבוד, נמצא שמחמת כן לא יחלקו את כל עשר הארצות, אלא רק את השבעה, וארץ גשן תהיה בחלקו של יהודה, אשר על כן, מבקש יוסף, 'וְהַעֲלִתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה', שיקברו אותו בחלקו שבעיר שכם, ו'צדיק קבור בקבר שלו', ותהיה לו מנוחה נכונה.

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים המחברים - מוגדעין עילית - ארץ ישראל

כתב חידה

בשם הנביא נקראתי,
ובכינוי הנהגתו נתכנתי.

האיולת בהוראתי נזרקה,
ואף בנה הרגתי בחלקה.

דרך קודמי לא שיניתי,
ועל קיום הנבואה נענשתי.

מי אני?

רמז: דמות הקשורה לפרשה

תזכורת:הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה או ברמיזתה בפרשה אן בפרש"י

מעשה רב

זה שנים רבות שר' ראובן אסף לעצמו בפנקסיו, 'מראי מקומות' בענינים רבים בכל חלקי התורה, המסודרים לפי נושאים, ומידי פעם נהג לדלות מפנקסיו אלו פנינים נבחרים ולהכין על ידם מאמרים, לפרסמם ביעקב ולהפיצם בישראל, ובזה ראה את חלקו בהפצת תורה לרבים.

את פנקסיו אלו שמר ר' ראובן לעצמו בלבד, ולא חלק את אוצרותיו עם אחרים מלבד במאמרים שפרסם. גם כשנודע לו על ר' שמעון ידידו שעמל על 'ענין' מסויים בכדי להוציאו לאור עולם בספר, לא גילה את אוזנו שיש לו בידו מ"מ שיכולים לעזור בידו ולהעשיר את ספרו בתוספת חשובה.

זמן קצר לאחר שר' שמעון הדפיס את ספרו, פרסם ר' ראובן מאמר באותו ענין, ובו הביא מפירות אוצרו הטוב, ודן בהם כיד ה' הטובה עליו. כשפגשו ר' שמעון, הביע בפניו את הערכתו על כך שבמאמרו גילה 'פנים חדשות' שטרם נודע לו על כך, למרות שהוא עסק ועמל בענין זה תקופה ארוכה. וכשסיפר לו ר' ראובן שכבר לפני שנים נתחדשו לו הדברים, שאלו ר' שמעון, מדוע אם כן נמנעת מלזכות אותי בידיעת מ"מ אלו, שבודאי יכלו להוסיף נופך לחיבורי, והרי הפסוק אומר, 'אל תמנע טוב מבעליו'.

השיבו ר' ראובן, אילו הייתי מזכה אותך במ"מ הללו, כבר לא היה כל חידוש במאמר שלי אחרי הספר שחיברת. וכמו כן, כיון שבדעתי בס"ד להדפיס את מאמרי בספר, הרי שאם אחלקם לכולם, אין כל תועלת בחיבורי, אשר על כן, לא על כגון זה נאמרו דברי הפסוק, אלא רק כאשר אין לנותן כל ענין בדבר.

השאלה היא, הצדק עם מי ?

חילוקא דרבנן

כתב רש"י (בראשית מ"ז כ"ח), "ויחי יעקב. למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם".

עי' 'סדר עולם רבה', פ"ג (וכפרש"י שמות ו' ט"ז), "ואין לך בכל השבטים שהאריך ימים יותר מלוי, וכל זמן שהיה לוי קיים, לא נשתעבדו ישראל למצרים, שנאמר (שם א' ו' וח') וימת יוסף וכל אחיו וגו', ויקם מלך חדש וגו', ומשמת לוי התחילו המצרים לשעבדם".

וצריך ביאור!!!

מבין חידות

מה השייכות בין 'עשרה בטבת' לאחד מהמאורעות שנזכרו בפרשתינו.

מעניינא דסדרא

נחלקו הפוסקים בגידם ביד שמאלו לגמרי, אם חייב להניח תפילין בימינו (עי' מ"ב סי' כ"ז סק"ו).

היכן ניתן להוכיח ע"פ פרשתינו אם חייב או פטור.

לע"נ אבינו ר' **יוסף** בן החבר ר' אהרן דוד **קולמן** זצ"ל
רב ביהכ"נ "אהל מנחם" מודיעין עילית וראש כולל 'ברכת אריה'
נלב"ע כ"ג טבת תשע"א

משיב דבר

אין להכריע בשום פנים ואופן על פי הכתוב כאן הלכה למעשה

תשובות לשאלות שהתפרסמו בעליון צה בשבוע שעבר

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, במי ששמע שיעור תורה שהיה מוכר לו עקב ששמעו כבר בעבר, האם יש חסרון לומר שלא נהנה ממנו, משום שחסר ב'בכל יום יהיו בעיניך כחדשים'.

חביבה תורה על לומדיה

א] איתא בברכות ס"ג ב', "פתח ר"י בכבוד תורה ודרש... ללמדך שחביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום, כיום שניתנה מהר סיני", וכן בעירובין נ"ד ב', "למה נמשלו ד"ת לאילת, לומר לך מה אילה רחמנה צר וחביבה על בועלה כל שעה ושעה כשעה ראשונה, אף ד"ת חביבין על לומדיהן כל שעה ושעה כשעה ראשונה", וכתב המהרש"א בעירובין, "לפי שכל דבר שאדם רגיל בו הרבה, נלאה בו האדם, ולפעמים גם הוא נמאס, אבל ד"ת אינן כן, שחביבין כל שעה ושעה [כשעה ראשונה]".

ובספרי (דברים ו' ו'), "לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה, שאין אדם סופנה, אלא כחדשה, שהכל רצין לקראתה".

ואמנם מטבע האדם לאהוב יותר לשמוע חידושים שעדיין אינו יודעם, ואין בכך חסרון, שהרי רוצה להרחיב את ידיעתו בתורה, ומצינו כן בחז"ל, בחגיגה ג' א', ששאל ר' יהושע את תלמידיו מה חידוש נתחדש היום בביהמ"ד, דהיה זה רגיל לשאול מה נתחדש, לדעת עוד בתורה, וכן אי' בשבת י' ב', "רב חסדא הוה נקיט תרתי מתנתא דתורא [זוג של זרוע לחיים וקיבה שניתנה לו, ורשאי להאכילה לישראל - רש"י], אמר, כל מאן דאתי ואמר לי שמעתתא חדתא משמיה דרב, יהבינא ליה נהיליה [מי שיאמר לי שמועה חדשה בשם רב שלא שמעתיה, אתנם לו - עפ"י רש"י]... אמר, חביבין עליך שמעתתא דרב כולי הא...". מבואר דעל שמועה חדשה[1] רצה לשלם[2] ממון.

טעם שהמסיר אזנו משמוע תורה תפלתו תועבה

ב] והנה במשלי (כ"ח ט') כתיב, "מסיר אזנו משמוע תורה, גם תפלתו תועבה", ומבאר המצודת דוד, "על כי אינו מחשיב את דברי הזולת, ולכן ישלם מדה במדה". מבואר שאין החסרון מחמת חוסר חיבתו לתורה, שלכאורה גם בזה היה יכול להיות מדה כנגד מדה, שהוא אינו רוצה לשמוע דברי תורה שניתנו מהשי"ת, גם השי"ת אינו שומע תפלתו. אלא שאפשר שכן מחבב את התורה, אלא שאינו רוצה לשמוע מחבירו.

והמלבי"ם מפרש, "מי שמסיר אזנו, ואינו רוצה לשמוע לימוד התורה, הגם שעושה זאת בעבור שהגיע זמן תפילה... כי תורה היא חיי עולם, ותפלה חיי שעה". גם מזה נראה שאם רוצה ללמוד דברים אחרים, אין בזה משום 'מסיר אזנו משמוע תורה'.

ענין הלימוד במקום שלבו חפץ

ג] ובע"ז י"ט א' איתא, "אמר רבא, לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ", פרש"י, שלא ישנה לו רבו אלא מסכת שהוא מבקש הימנו, אבל לא מסכת אחרת, אין מתקיימת, לפי שלבו על תאותו", וכעי"ז ראה בשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תע"ב (סוד"ה תשובה), שכתב, "עוד יש טעם אחר דאין ראוי לאדם שיתפלל אלא במקום שלבו חפץ, כי היכי דאמרינן אין אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ, וטעמו של דבר, כי בהביט האדם אל מי שדעתו רוחב בו, נפשו מתעוררת על הכוונה השלימה, ודעתו מתרחבת, ולבו שמח, ונחה עליו אז רוח ה', כענין שאמרו בנבואה".

ולכאו' הביאור בזה, דיש נפק"מ בין הלומד שצריך לראות מה מושך לבבו, ע"מ שישמח בו, לבין עצם השמחה על שמיעת כל ד"ת כשלמד, דעל עצם הלימוד שהוא במקום שאין מושך לבו, אין בזה פגם, אבל אה"נ דגם בלימוד שכבר שמע, צריך לשמוח בחזרתו.

ויותר מזה יש להמשמיע דבריו ברבים, לראות שהשומעים יהיו מרוצים לשמוע דבריו, ע"מ למשוך את ליבם, וכדמצינו בב"ר נ"ח ג', שר"ל דרש, וראה את התלמידים מתנמנמים, ופתח להם במילי דאגדה, ע"מ לעוררם.

1 אמנם כאן היה גם ענין חיבתו המיוחדת לדברי תורה ששמע מרב, וכמו שנאמר שם בסמוך, שרבא בר מחסיא אמר לו, "חביבין עליך שמעתתא דרב כולי האי, א"ל אין, א"ל היינו דאמר רב מילתא אלבישייהו יקירא", ומפרש רש"י, "מעיל דמיו יקרים למי שרגיל לובשו, כלומר, לפי שאתה תלמידו של רב ורגיל בשמועותיו, אתה מחזר אחריהם". ולכאורה הביאור בזה, שכל אחד יש לו חלקו המיוחד לו בהבנת התורה, וכן איתא בתנחומא (פינחס י'), "כשם שאין פרצופיהם שוים זה לזה, כך אין דעתם שוה", ושמעתי מפי הגרש"ז ברוידא זצ"ל, שזהו הענין שלכל אחד יש הבנה מיוחדת בלימוד, מה שאין לשני, יחידיו משלימים ישראל זה את זה, והביא מהגר' ברכות נ"ח א', דעל ס' ריבוא מברך ברוך חכם הרזים, ומבואר שם בח"א מהרש"א, שבאוכלוסין אלו יש בהן שישים ריבוא דעות מחולקות, ע"ש.

2 אגב אורחין, מבואר כאן, דכבר מימי חז"ל, היו מייקרים ד"ת ע"י ששילמו עבור כך בדמים (אמנם אין זה ראיה כ"כ לתשב"ץ (המובא ברמ"א יו"ד רמ"ו כ"א), לענין פרנסה ללומדים באופן תמידי), וכעי"ז ראה בב"מ מ"א א', "דא"ר יוחנן, מאן דתמרגם לי חבית אליבא דחד תנא, מובלנא מאניה בתריה לבי מסותא".

3 ובס' עובד אורח, להגאון האדר"ת, אות ער"ה, כותב, "עוד ראיתיו [להמהרש"ם] משיג על שו"ת דרכי נועם (או"ח סי' כ'), שמחמיר לעשן טעבאק בתשעה באב משום חילול השם, שאומה"ע נמנעים מזה בצומותיהם, דאדרבא א"כ אסור אפילו למנוע משום ובחוקותיהם לא תלכו, ויפה הקשה, אבל עני מרי, הרי הרב אומר כן, ה"ה רבינו המ"א בסימן [רמ"ד סק"ח (וע"ש בחידושי רעק"א)], שאסור לשכור גוי ליקח הזבל מן השוק בשבת אף בקבלנות משום חילול השם, שהם מחמירים לעשות בימי אידהם דבר שבפרהסיא.

אבל באמת י"ל דאינו דומה למה שהביא [מהרמ"א] בסי' תקפ"א [ס"ב] שהצריך לאכול בער"ה קודם אור היום, משום שלא לדמות למנהג לצום בערב יום אידיהם, שי"ל דאם אין דבר אחר בפרט הזה, רק זה לבדו, אסור שפיר משום ובחוקותיהם, אבל אם הדבר עיקרו כבר נאסר לנו, ורק הם מוסיפים להחמיר יותר מאתנו, אין בזה משום ובחקותיהם לא תלכו, ואדרבא י"ל בזה [דהוא] חילול השם, ויש להחמיר, וא"כ דברי שו"ת דרכי נועם נכונים".

וראה קרבן נתנאל פ"ב דביצה אות י'.

4 ובנו"ט לציין בזה, דדברי המשך חכמה אלו, לשיטתו לעיל (מ"ה כ"א), גבי העגלות אשר שלח יוסף 'על פי פרעה', דהטעם שנזכר שליחת העגלות דוקא 'על פי פרעה', מכיון שלא היו מוציאים סוסים ממצרים, וכשהיו נזקקים להוציאם היו מסרסים להם, וכמבואר בבכורות (כ"ח ב'), שאין פרה וחזירה וכו', והרי סירוס אסור לבן נח (עי' ב"מ צ' ב'), וא"כ היה עובר יוסף ב'לפני עור', ולכן הוכרח לשלוח 'על פי פרעה', דוקא, שהוא ציוה לסרסן ולשלוח העגלות. ועי' משנ"ת בזה בגליון כ"ו פ' ויחי תשס"ח בתשובה ל'מעניינא דסדרה'.

5 **ובענין היאך נקרא שם זה בימינו והיאך נכתב,** שיש בזה נפק"מ גדולה בהלכה, בכתיבתו בציטין, נחלקו בזה גדולי הפוסקים לדורותיהם.

המהר"מ בן חביב ('עזרת נשים' אות י') כתב, שבכתיבת גט יש לכתוב תמיד 'ישששכר', בב' שינייי"ן, אף באופן שהמגרש חותם תמיד את שמו 'ישכר' בשי"ן אחד, וכך נקרא בפה כולם וכן עולה לתורה, וזאת מפני שבתורה תמיד כתוב 'ישששכר' בב' שיני"ן. וכן כתב בסדר גיטין מבעל גט פשוט אות יו"ד, "ישששכר. כתוב בס' שמות בשם ד"א, ישששכר מלא בשני שיני"ן, ואע"ג דקרינן בחד שי"ן, מ"מ בתורה כתוב בכ"מ בב' שיינין וכו' עכ"ל, ויראה לי, דאפי' דהוא חותם בשי"ן א', אין משגיחין על חתימתו, דטועה הוא בכתיבת שמו, וצריך לכתוב לכתחילה ישששכר בשני שיני"ן. ואם נתגרשה בגט א' שכתוב בו 'ישכר' בשין א', והוא מקום עיגון ושעת הדחק, דא"א להשיג גט אחר, היה נראה דיש להקל, כיון דלא קרינן שם ישששכר אלא בחד שי"ן, אין הגט נפסל בשביל חסרון השי"ן הנוספת, כיון שהיא נחה, ואינה נקראת בתיבה, ואיני מחליט הדבר והדבר צריך תלמוד ...". וכ"כ בבית שמואל, שמות אנשים ונשים, שמות אנשים אות י', שכותבים בב' שיני"ן.

אכן בשו"ת נודע ביהודה (תנינא אה"ע סימן ק"ז) כתב, שבמדינת פולין, אילו היה בא מעשה לידיו ב'בָּער', היה כותב לכתחילה 'ישכר המכונה בער', בשי"ן אחד, "כי כל בָּער במדינת פולין שום הקדש שלהם ישששכר, חותמין עצמם ישכר בשי"ן אחת, וכן עולים לתורה בשי"ן אחת, ומעולם לא ראיתי בפולין ישששכר בשני שיני"ן בחתימת שום אדם, וגם לא שמעתי לקרות לס"ת ישששכר רק ישכר. ומה בכך שלא מצינו בכל תנ"ך רק בשני שיני"ן, כיון שחתימתו ועלייתו לתורה הוא בחד שי"ן, ויש לו על מה לסמוך, שגם בתנ"ך אף שנכתב בשני שיני"ן, מ"מ נקרא רק בחד שי"ן. ואיפכא הייתי חושש, שאם היה נכתב ישששכר בשני שיני"ן לפסלו, שזה אצלי גרוע משם 'יודא' שחשש הט"ז לפסלו אם שינה מחתימתו ובתכת בגט 'יהודה'...".

ומוסיף הנודע ביהודה שם, "אבל כל זה אני דן על מדינת פולין, אך מיום בואי למדינות הללו, אני שומע בקהלתנו עולים לתורה בשם 'ישששכר' בשני שיני"ן, וכן אני אומר בגט הזה, אם אבי המגרש היה חותם עצמו 'ישכר' בחד שי"ן, או שהיה עולה כן לתורה בחד שי"ן, הגט הזה כשר, אבל אם אית ביה תרתי לגריעותא, שאבי המגרש היה חותם בשני שיני"ן, וגם היה עולה לתורה בשני שיני"ן, הרי זה שינוי השם ממש".

ובשו"ת יהודה יעלה (ח"ב אה"ע חו"מ סימן צ"ח ד"ה הנה) כתב ע"פ דברי השמות גיטין, שיש לכתוב 'ישששכר' בב' שיני"ן, וכל מה שפסקו הנודע ביהודה ושאר פוסקים, הוא רק למדינת פולין וכפי שהם כתבו, שבפולין כולם נקראים רק בשם ישכר וכך עולים לתורה, אבל במדינתינו 'אשכנ"ז' ו'בעהמ"ן' ו'מעהרי"ן' ו'אונגרי"ן', צריך לכתוב 'ישששכר' בב' שיני"ן. וכך פוסק שוב בתשובה צ"ט, שאם יבוא מעשה גט במדינתו לפניו, יכתוב 'ישששכר' בב' שיני"ן.

והוסיף לבאר החילוק בין בני פולין לבני מדינתו, "כי במדינת פולין שהעיד הבית אפרים שהרבה אנשים כך שמם מעריסה, בשעת הכנסתם לברית מילה קוראין אותן בשם ישכר, ע"כ שם בפני עצמו הוא, ולא ע"ש ישששכר הכתוב בתורה. ואותן דשמם מעריסה כך הוא, ודאי גם חתימתן גם עליינתן לס"ת כ"כ הוא, לכן גם אצל כולם, אף שאין ידוע שם עריסה, הרבה מהם חותמין ועלייתן לס"ת תרתי איתנהו בהו בשם ישכר, וכך נקראים בפי לשון אנשי מדינת פולין, וזה עיקר יסודו דבעל בית אפרים ונוב"י לכתוב מה"ט 'ישכר', משא"כ במדינתינו אשכנ"ז ובעהמי"ן ומעהרי"ן ואונגרי"ן, לא שמענו, וגם לא היה אחד שנקרא בשעת מילתו בשם ישכר, אלא כולם ע"ש ישששכר האמור בתורה ביומא דמהולתא, ואם הבעל מחזיק עצמו בשם זה, בוודאי מודים כ"ע דכך צריך לכתוב בגט ישששכר, אף שעלייתו לס"ת הוא ישכר, אין משגיחין בחזנים בזה, ק"ו מחתימתו, דאמרינן טועה הוא כמ"ש הגט פשוט".

עוד כתב שם, "...ולפ"ז וודאי על כל המדינות בו יאמר בשוה, במבטא 'ישכר' וכותבין בגט 'ישששכר המכונה בער', אבל הוא הדבר קרוב להגאונים הנ"ל מקום מולדתם במדינת פולין, דעל שם אביהם יקראו בשם 'ישכר' בחד שי"ן בשעת המילה, ולא ע"ש 'ישששכר' האמור בתורה, משא"כ במדינותינו וכנ"ל".

וע"ע בשו"ת ישועות מלכו (אה"ע סימן פ"ז), שכתב, דבענין זה, 'נהרא נהרא ופשטה', כי בהרבה מקומות וכמדומה בכל מדינות ליטא כותבין בב' שיניין, אמנם בלי ספק כי חותמין אי"ע ונקראים לס"ת כן. אמנם בהרבה מקומות כותבין בשין אחת כהוראות הגאון נוב"י, ושמעתי שהגאון מוהר"ע איגר ז"ל החמיר בזה לתת שני גיטין, ונהרא נהרא ופשטה.

ועיין בסמוך מה שכתבנו בס"ד בענין מדוע ישששכר נקרא רק בשי"ן אחת, וכתב על כך בשו"ת בית אפרים, אה"ע סי' קי"ב, "אך ראיתי מ"ש המדקדק הגדול ר' זלמן הענא בסידור שלו שערי תפלה בשם בעל נחלת יעקב, שמה שיש קוראין בתורה עד פרשת פנחס בב' שיניין, ומשם והלאה בשין אחת, לפי שבפ' פנחס כתיב לישוב משפחת הישובי, והוא יוב שנתוסף לו שין אחד מב' שינין שבשם אביו, לפי שיוב בא בקבלנא כו', ע"ש שהביא מהחזקוני ג"כ, א"כ י"ל שבני אדם ששמם ישכר, עיקר שמם כך הוא, כאותו שם ישכר שאחר נטילת השין, ומה בכך שבתורה כתיב גם אח"כ ישששכר ע"פ שמו מעריסה, מ"מ אותן שנקראין כן עתה, הוטל עליהם שם זה מלידה, וכיון שכן, אין לנו לשנותו כלל, אע"פ שנאמר שעיקר מחצבתו הוא משם ישששכר, דלא עדיף ממ"ש בס"ש והב"ש...".

ודבר פשוט הוא שלא באנו בזה להכריע את ההלכה, שהרי כל מי שאינו בקי בטיב גיטין וקידושין, כבר אמרו בקידושין ו' א', ש"לא יהא לו עסק עמהם", אלא רק לעורר הדברים מעט, שיש בזה דעות רבות, ורבים ספרי השו"ת האריכו בזה, והבאנו רק מעט מזעיר, מה שהיה מצויין אצלינו, להגדיל תורה ולהאדירה.

ביטול תורה כשאינו מחדש דברים נוספים

ד] וגם כי אם ידוע שהשומעים כבר שמעו דברים אלו, לפעמים הוא כמו ביטול תורה בשבילם, דהנה בשו"ע סי' תקמ"ה ס"ט, כתב לגבי 'חול המועד', "ואם שמע דבר חידוש מותר לכותבו כדי שלא ישכח", וכתב הט"ז, "ועוד נראה להוסיף על דברי רבותינו, טעם להתיר כתיבת חידושים בתורה אף בלא טעם שכחה, כיון שכל עת ורגע מוטל עליו לעמול בתורה, ולחדש בה כפי יכולת שלו, אין שייך לומר בזה יפתיע עד אחר יו"ט, ואז יכתוב החידוש, דאותו זמן יהיה עליו חיוב אחר, דהיינו שיחדש אח"כ חידושים אחרים, ואם יתעכב בכתיבת החידושים שלמד תוך המועד, יצטרך ללמוד שנית מה שלמד כבר, ולהזכיר מה שיש חידוש כזה אצלו, יבטלנו מלימוד חידושים אחרים באותה שעה, ואין לך דבר האבד גדול מזה". ומבואר דגם בכה"ג שלומד, אם עכ"פ יכל לחדש חידושים אחרים, נחשב זה כ'דבר האבד', מכיון שיש לו חיוב לחדש עוד בתורה.

ה] ולאור דברינו הנ"ל, נפלאת היא בעיני מה שראיתי בס' 'מלכי רבנן' (מהג"ר יוסף בן נאים זצ"ל), דף קכ"ד, שמספר על אחד מחכמי פאס מלפני כמאה וחמישים שנה, רבי שמואל ן' דנאן זצ"ל, ובתו"ד כתב, "והיה דרשן גדול, שהיה דורש ומוכיח לרבים... לרוב חסידותו ויראתו, פעם אחת היה דורש ברבים, ביום שבת קודש, ובא לידו דבר אחד שכבר דרש אותו פעם אחת, וחשב בדעתו שלא לאומרו, שכבר שמעו אותו ממנו. ותיכף נרתע לאחוריו, ואמר, עכשיו אני עובר על דברי חכמים שאמרו לעולם יהיו בעיניך כחדשים, וחזר ודרש אותו ברבים". וצע"ק דגם אם לדידיה משנת חסידים שנו כאן, מ"מ העם השומעים צריך לידע אם רואים למידה זו, דהעיקר להדורש שידע לפני מי הוא דורש, ולדרוש לפי תבונת שכלם של השומעים.

איברא דיש לחלק מכמה פנים, ויתכן גם שאותו חכם סבר, שאם כבר בא לידו הדבר, אין זה רק מידת חסידות, אלא חשש איסור, ומה גם שאם דרש בטוב טעם ודעת, אין בכך אפילו בית מיחוש כלפי השומעים, שאפשר לדרוש אותה דרשה כמה פעמים, ותמיד יראה בעיני השומעים כחדשים.

תשובה ל"חילוקא דרבנן"

בתשובה לשאלה, איך ליישב את דברי רש"י (בראשית מ"ב ה') "לפי שצוה להם אביהם שלא יתראו כולם בפתח אחד... כדי שלא תשלוט בהם עין הרע, שכולם נאים וכולם גבורים", עם מש"כ בפרש"י (שם מ"ז ב'), "ומקצה אחיו, מן הפחותים שבהם לגבורה, שאין נראין גבורים שאם יראה אותם גבורים יעשה אותם אנשי מלחמתו".

וי"ל בפשוטו, דבאמת כל האחים היו גבורים, אלא שמה שכתב רש"י אודות אותם האחים שיה הפחותים בגבורתם, זה היה רק ביחס לשאר אחיהם, שלעומת גבורתם לא נחשבו הפחותים לגבורים, ומדרכי ההשתדלות היה לשלוח אותם לפרעה, שאילו יוסף היה שולח את הגבורים יותר, אז לא היו יכולים לרמאות את פרעה שאינם מוצלחים אלא למקנה, שהרי גם כך אמר פרעה ליוסף, "ואם ידעת ויש בם אנשי חיל...", שהבין שהידיעה מכוסה ממנו, משא"כ כלפי שאר המצריים, היה לכולם גבורה מיוחדת, שאם יכנסו שנים מהם בפתח אחד, כבר היה ניכר באופן שיכול לגרום 'עין הרע'.

שו"ר באילת השחר (מ"ז ב') שהתעורר בזה, ומוסיף להקשות דהא בפרש"י מונה בהם את שמעון ולוי, והם הרי הרגו את כל אנשי שכם, ומוסיף שעל שמעון מבואר במד"ר (צ"א ו') ששבעים גבורי מצרים לא הצליחו לגבור עליו, ונשאר בקושיא.

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, היכן מצינו פסוק בתורה ממנו ניתן להוכיח שהנהגה טובה, יש ללמוד אפילו מאומות העולם.

בפענח רזא עה"ת סר"פ ויגש, כותב, "רק אדמת הכהנים, פירש

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, היכן נרמז בפרשתינו האי כללא דאיתא בבכורות (ח' א'), דכל שעיבורן שוה יולדים ומגדלים זה מזה.

הנה נאמר בפרשתינו (מ"ז י"ז), "ויתן להם יוסף לחם בסוסים ובמקנה הצאן ובמקנה הבקר ובחמרים וינהלם בלחם בכל מִקְנֵהֶם בשנה הִהוּא".

ולכאורה יש לדקדק, דמצינו בפ' וארא (ט' ג') דכתיב, "הנה יד ה' הוֹיָה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמרים בגמלים בבקר ובצאן דבר כבד מאד", הרי שהצאן והבקר נזכרו יחדיו, והסוסים והחמורים נזכרו יחדיו, ונפרדים הם מהצאן והבקר, והכי אורחא דמילתא, שהצאן והבקר נזכרים על דרך הכלל בהדדי, והסוסים והחמורים הם ג"כ מאידך כמשפחה בפנע"צ, ובפרט למאמרם הנ"ל דראויין לילד ולגדל זמ"ז, ואילו כאן שינה הכתוב והפריד בין הסוסים לחמורים, דתחילה נאמר שנתן להם יוסף לחם 'בסוסים' ומפסיק באמצע ומזכיר מקנה הצאן ומקנה הבקר, ורק אח"כ נזכרו החמורים.

ויעוין במשך חכמה כאן שעמד בזה, וכתב לבאר, דמהאי טעמא גופא שהסוס והחמור יכולין לילד זמ"ז, לכן לא רצה יוסף למסור לעבדיו העכו"ם את הסוסים והחמורים יחדיו, היות ובני נח נצטוו על הרבעת כלאי בהמה, וכמבואר ברמב"ם (פ"ט מכלאים ה"ב), וא"כ היה עובר יוסף באיסורא ד'לפני עור'.

ולזה רמז הכתוב כאן, שלא נזכרו הסוסים בהדי החמורים, לומר, שכל הסוסים שקיבל יוסף עבור הלחם, לא מסרם לעבדיו יחד עם החמורים, אבל עם מקנה הבקר והצאן לא היה חושש יוסף, שהרי אין יולדין ומגדלין זמ"ז, הלכך אין לחוש שירביעום העכו"ם, ולכן הסמיך הכתוב הסוסים למקנה הבקר והצאן, ורק אח"כ נזכרו החמורים.

ומשא"כ בפ' וארא לא הוצרך הכתוב לשנות מסדר הרגיל, ונזכרו הסוסים והחמורים יחדיו".

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: "תולע [בן ישששכר]".

דמות הקשורה: "וּבְנֵי יִשָּׂשְׂכָר **תּוֹלָע** וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן". בראשית מ"ו י"ג.

בשלמות לא נקרא אבי שישששכר אבי תולע, לא נקרא בשלמות, בשני שיני"ן, אלא רק בשי"ן אחד, 'ישכר'.

שישששכר היה אביו של תולע, מפורש בקרא (בראשית מ"ו י"ג), "וּבְנֵי יִשָּׂשְׂכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן".

וישששכר נקרא בלידתו בשמו בשני שיני"ן, כמפורש בקרא (שם ל' ט"ז – י"ח), "וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא. וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי. וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׂשכָר".

והנה פשטות הפסוקים הוא שלאה קראה את שמו ישששכר משום שנתנה את שפחתה לאישה, אלא שאם כן צריך ביאור מדוע קראהו 'ישששכר' ולא 'ישכר', שהוא לכאורה יותר מלשון שכר. ועל כן ביארו רבותינו הראשונים, שבשי"ן היתרה רמזה לאה דבר נוסף, בדעת זקנים ביארו, שהשי"ן היתרה באה לרמוז על תחילת הענין, מה שגרם את לידתו, וכפי שלאה אמרה לעיקב, 'שכר שכרתיך בדודאי בני', וכעי"ז כתב בחזקוני. וברשב"ם כתב בדרך דומה, "ישששכר. שני שכרים, אחד שכר הדודאים ואחד שכר שנתתי שפחתי לאישי", וכעי"ז איתא במושב זקנים שם.

ולמרות שישששכר נקרא בלידתו בשני שיני"ן, וכך גם נכתב בתורה ר"י חסיד, שנכתב זה ללמוד[3] שלא יהיו בני ישראל צרי עין מליתן תרומות ומעשרות וכל המתנות".

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, היכן נרמז בפרשתינו האי כללא דאיתא בבכורות (ח' א'), דכל שעיבורן שוה יולדים ומגדלים זה מזה.

הנה נאמר בפרשתינו (מ"ז י"ז), "ויתן להם יוסף לחם בסוסים ובמקנה הצאן ובמקנה הבקר ובחמרים וינהלם בלחם בכל מִקְנֵהֶם בשנה הִהוּא".

ולכאורה יש לדקדק, דמצינו בפ' וארא (ט' ג') דכתיב, "הנה יד ה' הוֹיָה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמרים בגמלים בבקר ובצאן דבר כבד מאד", הרי שהצאן והבקר נזכרו יחדיו, והסוסים והחמורים נזכרו יחדיו, ונפרדים הם מהצאן והבקר, והכי אורחא דמילתא, שהצאן והבקר נזכרים על דרך הכלל בהדדי, והסוסים והחמורים הם ג"כ מאידך כמשפחה בפנע"צ, ובפרט למאמרם הנ"ל דראויין לילד ולגדל זמ"ז, ואילו כאן שינה הכתוב והפריד בין הסוסים לחמורים, דתחילה נאמר שנתן להם יוסף לחם 'בסוסים' ומפסיק באמצע ומזכיר מקנה הצאן ומקנה הבקר, ורק אח"כ נזכרו החמורים.

ויעוין במשך חכמה כאן שעמד בזה, וכתב לבאר, דמהאי טעמא גופא שהסוס והחמור יכולין לילד זמ"ז, לכן לא רצה יוסף למסור לעבדיו העכו"ם את הסוסים והחמורים יחדיו, היות ובני נח נצטוו על הרבעת כלאי בהמה, וכמבואר ברמב"ם (פ"ט מכלאים ה"ב), וא"כ היה עובר יוסף באיסורא ד'לפני עור'.

ולזה רמז הכתוב כאן, שלא נזכרו הסוסים בהדי החמורים, לומר, שכל הסוסים שקיבל יוסף עבור הלחם, לא מסרם לעבדיו יחד עם החמורים, אבל עם מקנה הבקר והצאן לא היה חושש יוסף, שהרי אין יולדין ומגדלין זמ"ז, הלכך אין לחוש שירביעום העכו"ם, ולכן הסמיך הכתוב הסוסים למקנה הבקר והצאן, ורק אח"כ נזכרו החמורים.

ומשא"כ בפ' וארא לא הוצרך הכתוב לשנות מסדר הרגיל, ונזכרו הסוסים והחמורים יחדיו".

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: "תולע [בן ישששכר]".

דמות הקשורה: "וּבְנֵי יִשָּׂשְׂכָר **תּוֹלָע** וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן". בראשית מ"ו י"ג.

בשלמות לא נקרא אבי שישששכר אבי תולע, לא נקרא בשלמות, בשני שיני"ן, אלא רק בשי"ן אחד, 'ישכר'.

שישששכר היה אביו של תולע, מפורש בקרא (בראשית מ"ו י"ג), "וּבְנֵי יִשָּׂשְׂכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן".

וישששכר נקרא בלידתו בשמו בשני שיני"ן, כמפורש בקרא (שם ל' ט"ז – י"ח), "וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא. וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי. וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׂשכָר".

והנה פשטות הפסוקים הוא שלאה קראה את שמו ישששכר משום שנתנה את שפחתה לאישה, אלא שאם כן צריך ביאור מדוע קראהו 'ישששכר' ולא 'ישכר', שהוא לכאורה יותר מלשון שכר. ועל כן ביארו רבותינו הראשונים, שבשי"ן היתרה רמזה לאה דבר נוסף, בדעת זקנים ביארו, שהשי"ן היתרה באה לרמוז על תחילת הענין, מה שגרם את לידתו, וכפי שלאה אמרה לעיקב, 'שכר שכרתיך בדודאי בני', וכעי"ז כתב בחזקוני. וברשב"ם כתב בדרך דומה, "ישששכר. שני שכרים, אחד שכר הדודאים ואחד שכר שנתתי שפחתי לאישי", וכעי"ז איתא במושב זקנים שם.

ולמרות שישששכר נקרא בלידתו בשני שיני"ן, וכך גם נכתב בתורה

בשבע עשרה מקומות, ועוד יותר מהם בכתבי הקודש, בכל זאת הקריאה של שמו היא בש"ן אחת, כאילו נכתב 'ישכר'[5], כפי שכתבו רבותינו הראשונים, בדעת זקנים מבעלי התוספות (שם ל' ח"ח), חזקוני (במדבר כ"ו כ"ד), וכע"ז ברוקח (שם), וכדלהלן.

ויעיין ב'קסת הסופר' (להגר"ש גאנצפריד זצ"ל בעמח"ס 'קיצור שולחן ערוך', ח"ב, במנין המלאות והחסרות שבתורה, בראשית ל' י"ח), שכתב, "יששכר. בכל אורייתא כתיב בתרין שיני"ן, קדמאה קרי בקמץ ודגש, ותניינא לא קרי כלל, והיא מכלל כתבין ולא קריין".

ובספר מעשי איש, ח"א עמ' קל"א כתוב, "שמענו מהגר"ח קנייבסקי שליט"א: אמר רבינו לבעל קורא שלו, ר"ד גביוף ז"ל, שבפעם ראשונה כשנזכר בתורה ישכר, יאמר 'ישכר' מלא, ובשאר מקומות יאמר 'ישכר' חסר.

כי אות נתן מתנה לאחי – שהטעם מדוע יששכר אבי תולע לא נקרא בשמו בשלימות, בשני שינ"ן, הוא מפני שנתן שי"ן אחת משמו, מתנה לבנו 'יוב', שהוא אחי תולע.

שיוב היה בנו של יששכר ואחיו של תולע, כמפורש בקרא (בראשית מ"ו י"ג), "וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלַע וּפוּוָה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן".

ויששכר נתן שי"ן אחת משמו מתנה ליוב בנו, כפי שביארו רבותינו הראשונים כתירוץ לשאלה מדוע בפרשתינו כתוב שבנו השלישי של יששכר נקרא 'יוב', ואילו בפרשת פינחס (במדבר כ"ו כ"ד), הוא נזכר בשם 'יָשׁוּב' [ובדה"א ז' א' נכתב ישיב, אלא שהקרי הוא 'ישוב']. אלא ביארו בדעת זקנים מבעלי התוספות (בראשית ל' י"ח), שבתחילה קרא יששכר לבנו זה 'יוב', אך לאחר זמן[6], "אמר יששכר, אין יוב שם הגון [ועי' בסמוך שהבאנו דעת י"א, שיוב עצמו בא לפני אביו בקובלנא על השם שנתן לו], אוסיף לו אות אחת משמי, ויקרא שמו ישוב", והיינו שהוסיף לו יששכר 'שי"ן' אחת משני שיני"ן שלו, ועל כן נקרא בנו 'ישוב', בתוספת השי"ן, ואילו האב נקרא 'ישכר' בחסרון השי"ן. וכעי"ז כתב החזקוני (במדבר כ"ו כ"ד), "לישוב. הוא יוב, שנתוספה לו שי"ן אחת משני שיני"ן שבשם אביו, ולכך אינה נקראת בשם אביו". וע"ע ברוקח (שם, עמ' קי"ג), שפשטות דבריו שלמד, שה' נטל את השי"ן מיששכר ונתנו ליוב בנו, "נטל שי"ן של יששכר והניח על יוב ישוב". ובריב"א (בראשית ל' י"ח) איתא כעי"ז, אלא שכתב, "ואין יוב ראוי בלא שי"ן ונתנה לו".

ובעיקר הדבר מדוע אמר יששכר שאין שם יוב בנו הגון, כתב בספר מדבר קדמות (מערכת י' סי' ל"א), "יששכר קרא לבנו יוב כמ"ש פ' ויגש, ובפ' פנחס כתיב ישוב, ופרש"י הוא יוב. וכתב בס' דבק טוב פ' פנחס, שבימים קדמונים נקרא שם אליל אחד 'יוב', ובשביל כן בא יוב לפני יששכר אביו בקובלנא רבא על שכינה שמו בשם ע"ז, ונתן לו אות משמו, והוא השי"ן, ונקרא ישוב. וע"כ נקרא יששכר ['ישכר'], כאילו נכתב בחד שי"ן..."[7].

ובשו"ת יהודה יעלה (ח"ב - אבה"ע חו"מ, סימן קו ד"ה אבל) הביא כעין זה[8], "שהרי מצינו בתורה בפ' פנחס לישוב משפחת כו', ופי' רש"י ובחזקוני, הוא יוב האמור בפ' ויגש, והטעם, שנתוספה לו שי"ן אחת משני שיני"ן שבשם אביו יששכר, ולכך אינה נקראת בשם אביו רק ישכר. וטעם נכון לזה מובא בספר קיצור נחלת יעקב (והובא בס' שערי תפילה למוהר"ז הענא אות שכ"ג' ועי' בתשו' בית אפרים חלק אה"ע סימן קי"ב... ושערי תפילה פי', ישוב, בשם המדרש רבה, שהיו יששכר בעלי ישיבה באהל תורה כו' עש"ה, וכ"פ רש"י בד"ה א' ז' פסוק א' וח' שנתיישבו ללמוד תורה), לפי שלאחר ימים נקרא אליל כן בשם 'יוב', ובא יוב לפני [יששכר] אביו בקובלנא רבא על שנתן לו שם בשם ע"ז, ונתן לו אביו אות אחת משמו, והוא השי"ן כפולה, וקראו ישוב כו' עש"ה".

אכן כל דברי הראשונים הנזכרים אודות מה שיששכר נתן אחת מהשינוי"ן שלו ליוב בנו, לכאורה נחלק עם מה דאיתא בספרי זוטא (ז' י"ח), שנקרא בדה"א ישיב ע"ש שהשיב עצה לשבטים לעשות עגלות. ודעת רש"י (דה"א ז' א'), שכתב, "בחומש כתיב (בראשית מ"ו י"ג) ויוב. יוב היה שמו, ולפי שנתיישבו ללמוד תורה, דכתיב (דה"א י"ב ל"ג), וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים, לכך זכה ונקרא 'ישוב". ובבעל הטורים (במדבר כ"ו כ"ד) כתב שנקרא כן, ע"ש שהיו בעלי ישיבה, ועיין במדר"ר (י"ג ט"ו), שאיתא שם, שדורשים את שמו על בתי דינים שבמצרים. ועיין טעמים נוספים בשמו, להלן במעלות שרמוזים בשמו של יוב[10].

וטעמים נוספים מדוע לא נקרא יששכר בשמו המלא, באבע"ז (שמות א' ג') כתב, שבעבור התחברותם של ב' אותיות זהות, חסר אחד מהם במבטא [הראשון נקרא והשני אינו נקרא - רד"ק כדלהלן], כדרך תיבת 'מחצצרים' הנזכרת חמשה פעמים בספר דה"י (א, ט"ו כ"ד. ב, ה' י"ג, ז' ו', י"ג א' י"ד, כ"ט כ"ח), ובכל המקומות היא נקראת 'מִחְצֹצְרִים', בצד"י אחד. ומוסיף האב"ע וכותב אודות השם יששכר, "שאין שי"ן כמוה במקרא". וכעי"ז כתב הרד"ק בדה"י (א' ט"ו כ"ד).

ובדעת זקנים מבעלי התוספות (בראשית ל' י"ח) כתבו, שהיות והטעם שנקרא בשתי שיני"ן הוא, ששי"ן אחת משמו בשביל המשמעות של 'נתן אלהים שכרי', ושי"ן שני כנגד 'שכר שכרתיך', וכדלעיל, ו'שכר שכרתיך' הוא לשון גנאי[11], לכן השי"ן הנוספת אינה נקראת. ובפרושי ר' חיים פלטיאל כתב בדומה לזה, אלא שסיים להיפך, "...ואנן לא קרינן כ"א אחת, לפי שלא רצינו להזכיר 'כי נתתי שפחתי לאישי', שגנאי הוא"

וע"ע בשו"ת בית אפרים (אה"ע סי' קי"ב, הובאו דבריו בשו"ת יהודה יעלה ח"א אור"ח סי' נ"ה), שהביא את דברי הרשב"ם, והוסיף וכתב, "...ולפי"ז יש ליתן טעם שקוראין רק בחד שי"ן ישכר כיון שהיא היתה מתביישת בשכירות הדודאים ולא אמרה רק טעם כי נתתי שפחתי וכמ"ש המפרשים ולכך אנן לא קרינן רק בחד שי"ן וא"כ לדידן נמי עיקר השם הוא ישכר".

לבני הגדול זרע רב – שלעזי בנו הגדול של תולע, היה זרע רב.

שעזי היה בנו הגדול של תולע, כמפורש בפסוק (דה"א ז' ב'), "וּבְנֵי תוֹלָע עֻזִּי וּרְפָיָה וִירִיאֵל וַיַחְמַי וְיִבְשָׁם וּשְׁמוּאֵל...".

ועזי בנו הגדול של תולע זכה לזרע רב, שמנין דוד עד בימי דוד, אלו שהיו ראוים לצאת לצבא מלחמה, היו שלשים וששה אלף, כמפורש בפסוק (שם ד'), "וְעֻזִּיֵּם לְתִלְדוֹתָם לְבֵית אֲבוֹתָם גְּדוּדֵי צָבָא מִלְחָמָה שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף...".

והפסוק ממשיך וכותב הטעם מדוע היו להם זרע כה רב (ובמיוחד ביחס לאחיו וכדלהלן), "...כִּי הִרְבּוּ נָשִׁים וּבָנִים", וביארו המפרשים, שמשום שהרבו נשים, הרבו בנים.

יותר משאר אחיו יחדיו – שלעזי בנו הגדול של תולע היה זרע רב, יותר מכל שאר חמשת אחיו יחדיו.

שחמשה אחים היו לעזי, כמפורש בפסוק (דה"א ז' ב'), "וּבְנֵי תוֹלָע עֻזִּי וּרְפָיָה וִירִיאֵל וַיַחְמַי וְיִבְשָׁם וּשְׁמוּאֵל...", וכולם היו ראשים ומהם נולדו גיבורי חיל, כדכתיב שם ע"פ המפרשים, ועיין במצוד"ד.

ובזמן דוד המלך, מנין זרעם של כל חמשת אחי עזי - רפיה, יריאל, יחמי, יבשם ושמואל, אלו שהיו ראוים לצאת לצבא מלחמה, היה יחדיו עשרים ושנים אלף ושש מאות, כדכתיב (שם), "וּבְנֵי תוֹלָע עֻזִּי וּרְפָיָה וִירִיאֵל וַיַחְמַי וְיִבְשָׁם וּשְׁמוּאֵל רָאשִׁים לְבֵית אֲבוֹתָם לְתוֹלָע גִּבּוֹרֵי חַיִל לְתִלְדוֹתָם מִסִּפְרָם בִּימֵי דָוִיד עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת", ובפרש"י ועוד, שמנין זה הוא על זרעם של כל חמשת בני תולע יחדיו, מלבד עזי.

ונמצא שלעזי היו בנים הראוים לצאת לצבא, יותר מכל חמשת אחיו יחדיו, שהרי מנינם היה, שלושים וששה אלף, וכדלעיל.

בשם זקני רמוזים מעלותיו – שזקנו של תולע, יקטן, בשמו רמוזים מעלותיו.

שיקטן היה זקנו של תולע, שליקטן היו שלשה עשר בנים, כמפורש בקרא (בראשית י' כ"ו – כ"ט), "וְיָקְטָן יָלַד אֶת אַלְמוֹדָד וְאֶת שֶׁלֶף וְאֶת חֲצַרְמָוֶת וְאֶת יָרַח. וְאֶת הֲדוֹרָם וְאֶת אוּזָל וְאֶת דִּקְלָה. וְאֶת עוֹבָל וְאֶת אֲבִימָאֵל וְאֶת שְׁבָא. וְאֶת אוֹפִר וְאֶת חֲוִילָה וְאֶת יוֹבָב כָּל אֵלֶּה בְּנֵי יָקְטָן", ואיתא בספר הישר (פר' וישב, עמ' קפ"ו, ד"ה וילכו), "וליובב בן יקטן שתי בנות, שם הגדולה עדינה ושם הקטנה ארידה, ויקח לוי את עדינה ויששכר לקח את ארידה, ויביאון ארצה כנען בית אביהן... וארידה ילדה לו ליששכר, תולה ופוה ויוב ושמרן, בנים ארבעה", הרי שיקטן אבי יובב, אב ארידה אשת יששכר ואם תולע, היה זקנו של תולע.

ובשמו של יקטן רמוזים מעלותיו, כדאיתא בב"ר ו' ד'), שנקרא יקטן[12] על שם "שהיה מקטין את עסקיו [עניו ושפל - מתנו"כ]". עוד איתא במדרש (שם ל"ז ז'), "שהיה מקטין את עצמו ואת עסקיו [עניו בעצמו ושפל בכל עניניו שלא היה מגביה עצמו בשום דבר - מתנו"כ]", וכפרש"י (בראשית י' כ"ה ודה"א א כ"ג). ובמדרש משנת רבי אליעזר פרשה י' (עמוד 189) איתא, "שהיה מקטין את עצמו ומשפיל את עצמו".

עוד איתא בב"ר שם, שבזכות מעלותיו אלו של יקטן, "זכה להעמיד שלש עשרה משפחות גדולות"[13], ובמחזור ויטרי סימן תכ"ח ד"ה עשרה דורות (בתרא) כתב, שיקטן נמנה בצדיקים שבאותו הדורות.

וכמו כן בשמות בני נכדיו – שכמו שבשמו של יקטן רמוזים מעלותיו, כך גם בשמותיהם של אחי תולע שהיו מצאצאיו, מבני נכדי יקטן, רמוזים מעלותיהם.

שבני יששכר היו בני נכדי יקטן, שהרי היו בני ארידה בת יובב בן יקטן וכדלעיל.

ובשמות בני יששכר רמוזים מעלותיהם, כדלהלן:

בשמו של 'תולע' בכור יששכר רמוזים מעלותיו, כדאיתא במדרש שכל טוב (בראשית מ"ו י"ג), "שמתעדן כתולע בתלמוד תורה"[14]. ובמדרש הגדול שם (עמוד תשע"ז) איתא, "תולע. מה תולעת זו אין לה אלא פיה, כך שבטו של יששכר אין להם אלא פיהם"[15].

בשמו של 'פוה' בנו השני של יששכר רמוזים מעלותיו [שנקרא אף בשם 'פואה' בדה"א ז' א'], כדאיתא במדרש הגדול שם (עמוד תשע"ז), "פוה. מה פואה זו מין צבע היא וצובעת את הכל, כך שבטו של יששכר צובעין את כל העולם בתורה"[16]. ובמדרש שכל טוב שם איתא, "פוה. שמרחיב פה ומאיר פניו בהלכה". וע"ע ברוקח (במדבר כ"ו כ"ג), שכתב, "פוה משפחת הפוני. הפוה היה לו לומר, אלא כל ישראל פונים לעיצתן ולתורתם, וְכָל אֲחֵיהֶם עַל פִּיהֶם (דה"א י"ב ל"ג)", וכן בפירוש רבינו אפרים עה"ת (פר' פינחס, 'מכתיבה אשכנזית' שם), כע"ז בבעה"ט שם, "לפוה משפחת הפוני. היה לו לומר הפוהי, לומר שכל ישראל פונים אליו ללמוד מתורתו"[17].

בשמו של 'יוב' בנו השלישי של יששכר רמוזים מעלותיו, כדאיתא במדרש הגדול שם (עמוד תשע"ז), "ויוב. כתיב ויוב וכתיב וישיב, שהן משיבין את ישראל לאביהן שבשמים"[18]. ובספרי זוטא (ז' י"ח) איתא, שנקרא בדה"א ישיב ע"ש שהשיב עצה לשבטים לעשות עגלות[19]. וע"ע במדרש שכל טוב (בראשית מ"ו י"ג), שאיתא שם, "ויוב. שקולו כיבוב בדברי תורה, והוא ישוב שבחומש הפקודים, לומר לך הוא שיבה הוא ביאה, ולמה נקרא ישוב, שהרבה בנין ישיבת במצרים". ודעת רש"י (דה"א ז' א'), שנקרא ישוב, "לפי שנתיישבו ללמוד תורה, דכתיב (שם "ב ל"ג), וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים, לכך זכה ונקרא ישוב". וברוקח (במדבר כ"ו כ"ד) כתב, "ויוב הוא ישוב, כולם היו בעלי שיבה". וכעי"ז כתב בבעל הטורים שם, שנקרא כן ע"ש שהיו בעלי ישיבה, ועיין במבמ"ר י"ג ט"ו, שאיתא שם שדורשים את שמו על בתי דינים שבמצרים.

ובפירושי התורה לבעלי התוספות (בראשית מ"ו י"ג, עמוד רמ"א) כתבו, "ויוב ושמרן. הן בני יששכר וכתיב בהן ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. ופירושו יודעים לעבר שנים ותקופות ועושים ע"י שופרות כדאמרינן (ר"ה כ"ט ב') כבר נשמע הקרן ביבנה וזהו יוב לשון יבנה".

בשמו של 'שמרן' בנו הרביעי והצעיר של יששכר רמוזים מעלותיו, כדאיתא במדרש הגדול שם (עמוד תשע"ז), "ושמרן. שמקיימין מה שכתוב בתורה (דברים י"א כ"ב) כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן"[20]. וכעי"ז במדרש שכל טוב שם, "ושמרן. ששמרו את התורה כהלכותיה, שנאמר (דה"י א "ב ל"ג), וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל".

עוד בענין תולע[21], עיין בהערה.

עוד בענין בני יששכר, בראשונים כתבו סימן יפה בענין הלכות תולעת שפרשה ממקום גידולה, "הר"י והר"ח ז"ל כתבו סימן לתולעים שיצאו מהפירות בשיצאו לחוץ אם פרשו וחזרו אסורין וזהו הסימן שכתבו ובני יששכר תולע ופוה ויוב ושמרן. כלומר התולעים אם עשה פה חוששין שמא יצא וישוב לפנים שמור עצמך שלא תאכלנו. ויוב שכתוב בסדר (ויקרא) [ויגש], הוא שכתוב ישוב בפרשת פנחס". כן איתא בתשובות הרשב"א חלק ז' סימן תקכ"ז, אורחות חיים איסורי מאכלות מ"ב וכלבו סימן ק"א ד"ה מצאנו, הובא גם בפירושי התורה לבעלי התוספות בראשית מ"ז י"ג אות א'.

6 הנה אם דבר זה היה מיד או לאחר זמן, לא מצאתי מפורש, אלא כתבתיו מסברה, שלכאורה דבר פשוט שאם התורה כותבת תחילה את שמו 'יוב', אות ומופת הוא שהיה זמן בו הוא נקרא בשמו זה, דאל"ה מדוע התורה כתבה לנו שם זה, שלא החזיק בו כלל, ועל כן העמדתי הדברים שהיה זה לאחר זמן.

במיוחד למה שהבאנו להלן, שיוב עצמו בא בקובלנא לאביו על שמנו, דבר פשוט הוא שהיה זה לאחר זמן. וכן מפורש בדברי שו"ת יהודה יעלה שהבאנו בסמוך.

7 עיין עוד בשו"ת אפרקסתא דענא (ח"ב יו"ד, סי' ק"מ ד"ה ובענין שכתב), שכתב, "וי"ל דיששכר לא רצה לשנות שם בנו לגמרי, דבודאי ה"ל טעם בקריאת שם בנו בסוד נשמתו וכידוע מפסוק (בראשית ב' י"ט), 'נפש חיה הוא שמו'. ומ"מ צדקה קובלנא דבנו, כי מורא על ראשו, יען כי מ"מ גם אליל נקרא כך, היה ירא פן ח"ו שם זה יעלה בו רקבובית וקלקול נפש. ואולי היתה כונת האב לידיעי בינה, בקריאת שם זה, על דרך זה לעומת זה. ומפני יראתו של הבן נתן לו אות אחת משמו לשמירה.

ואפשר מה שנתן לו דוקא אות שי"ן, לבד מה שהוא ר"ת שמירה, י"ל עפמ"ש המעדני יו"ט ב'הלכות קטנות' הלכות תפילין סי' ח' אות ת', בשם ר"י אכסנדרני ז"ל, בטעם שי"ן של תפילין, דשם הוי"ה באתב"ש עולה שי"ן, והיינו מצפ"ץ, ועל כן נאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך כו' ע"ש. ובמק"א ראיתי, משום דשם אלקים במילוי הוא גימ' שי"ן. ואולי י"ל דהוא נגד השערות הנראות מבחוץ. והבן. וה"נ בשו"ת בשו"ן של ישוב נגד יוב. ואם שגיתי ה' הטוב יכפר בעד".

8 ועיי"ש ב'יהודה יעלה', שהוציא מהנהגתו זו של יששכר פסק בענין מעשה שהיה, באחד שקרא שם בנו הנולד לו 'בער', ע"ש חמיו, כמחצית שם אביו שהיה בחיים, ששם אביו היה ר' יצחק בער. שפסק, שאם אביו מקפיד על כך, שיוסיף לשם בנו אם האותיות 'מן', ועל ידי כך ישנה את שם בנו ל'בערמן', ויקראו אותו לס"ת בשם 'יששכר', ומסיים שם, "וכן אני אומר, יקיים את הילד הזה לאביו ולאמו, ויקרא שמו בישראל 'יששכר המכונה בערמן' ישמח האב כו' ביוצאי חלציו כו', ובזה ישוב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, וכאב את בן ירצה, כי מלתא דשווי' לתרווייהו הוא, ורצון כולם נעשה ברווחה".

שוב מצאתי בשו"ת משנה הלכות, ח"ט סי' רמ"ח, שמפסקו זה של היהודה יעלה הוציא לדינא, שאף אם נתנו שם שיש בו איזה שהוא חסרון ופקפוק, אין לשנותו, אלא רק להוסיף בו אותיות המשנים את השם, והביא שם מעשה נורא משו"ת מעמעקים ח"ה סי' י"ג, אודות אשה שנאבד בעלה במלחמה האיומה וקבלה מפי השמועה שנהרג בהפצצה, והיתה מעוברת וילדה זכר, וקראה שם בנה הנולד כשם בעלה ואביו, ויגדל הילד ויגמל ולאחר המלחמה חזר בעלה מארץ מרחקים שנמלט אליה, ושמח על כל הטוב אשר גמל ה' עליו ונשאר בחיים הוא ואשתו והילדים, אך כשמעו שן בנו שקראה האשה על שמו, נפל ברוחו ומחה על זה שאין רוצה שיקרא על שמו, וכתב ע"כ בעל המשנה הלכות, שלפי הדברים האמורים, אין לשנות שם הילד אלא להוסיף לו אותיות בשמו, ע"ד אם שמו 'דן' יוסיפו ויקראו לו דניאל, וזאת ע"פ יסודו של היהודה יעלה שהבאנו, עיי"ש באריכות דבריו.

9 ועיי"ש עוד שכתב שהשיג עליו מוהר"ז הנ"ל דמעשה לא כן היה, אך אין הספר תח"י ולכך לא יכלתי לעיין בדבריו.

10 ויתכן אולי לומר שאין סתירה בין הביאורים, שלעולם לכו"ע השי"ן שהתוספה לשמו של ישוב באה משמו של יששכר אביו, ולכך לא נקרא בשמו המלא וכדלעיל, אך מדוע נקרא בשם ישוב ולא בשם אחר כגון יושב או שיוב וכיו"ב, על כך באו הביאורים שנקרא ישוב ע"ש מעשיו.

11 ועיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' אור"ח סימן נ"ה ד"ה גי"ה), שביאר שאע"פ שלאה הצדקנית לא הזכירה כלל לשון ביאה וכדומה, ודבורה וכונותה היו כדת וכדין, עם כל זה היתה מתביישת שיתפרד בכל פעם בשמו הענין של שכירת יעקב בדודאים, עיי"ש.

12 ועיין ביפה תואר שם ו' שביאר, שלכאורה היה מקום לומר שאין לדרוש את שמו, שיתכן ומה שנקרא בשם יקטן, זאת מחמת שהיה בנו הקטן של פלג. אך ההוכחה היא ממשמעות הפסוק (בראשית י' כ"ה), "וּלְעֵבֶר יָלַד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג... וְשֵׁם אָחִיו יָקְטָן", דמשמע שהם היו ב' אחים שוים, ונקרא יקטן לא מחמת קטנות השנים אלא מחמת שהקטין את עצמו [וקצת צ"ב, שבסע"ר א' להדיא שהיה צעיר מאחיו, וכן פרש"י בבראשית י' כ"ה, וע"ע בסמוך מה שכתבנו בדבריו].

ובמתנות כהונה שם ל"ז ביאר בדרך אחרת, שהדרשה היא מחמת שכתוב 'ושם אחיו', שבא ללמדינו לדייק בשמו [ועיי"ש עוד שכתב שאכן יקטן היה צעיר בשנים מפלג, ודלא כיפה תואר דלעיל].

ובפירוש המהרז"ו שם כתב לבאר, שהדרשה היא מחמת יתור, שבפסוקים (שם כ"ה - כ"ו) כתוב, "...וְשֵׁם אָחִיו יָקְטָן. וַיָּקָטוּ יָלַד...", ולכאורה היה צריך לכתוב בתחילת הפסוק בו כתוב על ולדיו של יקטן, רק 'וילד', ודבר פשוט הוא שהכונה שיקטן ילד, שהרי כעת מדובר ביקטן. ומחמת יתור תיבת 'ויקטן', דרשו דרשה זו, ששמו הוא ע"ש שהקטין את עצמו.

[ואולי אפשר להעיר על דברי היפה תואר מהא דיעקב אבינו שנולד כתאומו של עשו, ובכל זאת נקרא בתורה עשו הגדול ויעקב הקטן, וכדכתיב (שם כ"ז ט"ו), "וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת בִּגְדֵי עֵשָׂו בְנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן". ולפי"ז לא תיושב קושייתו מניין לחז"ל לדרוש שהשם יקטן הוא ע"ש שהקטין את עצמו, אולי הוא ע"ש שהיה האח הקטן.

ויתכן לומר כדרכו אך בשינוי קטן, שאכן ההוכחה היא מהפסוק 'שם האחד פלג...', שבפסוק זה אנו רואים שעבר נתן לבניו שמות מיוחדים וכמפורש בהמשך הפסוק 'כי בימיו נפלגה הארץ', ושמות אלו היו ע"פ נבואה כדאיתא בב"ר ל"ז ז', וגם שם יקטן אחיו, ניתן בנבואה וניתנים לדרש.

שוב ראיתי ברש"י (דהי"א א' כ"ג), שכתב שרק שם שניתן ע"י נביא ניתן להידרש, והיות ועבר היה נביא, זה הטעם ששמו של יקטן נדרש]

עוד כתב ביפה תואר (שם ל"ז) לבאר מדוע המדרש מביא ראיה שעבר היה נביא גדול, מפה שנתן את השם לבני בנו הגדול, הרי ניתן להביא ראיה אף מיקטן, שעבר היה נביא גדול ולכך קרא את שמו יקטן, מפני שיקטין את עצמו. שאפשר לדחות ולומר שאין ראיה מנתינת שמו של יקטן, שיתכן שבתחילה היה ליקטן שם אחר, אך לאחר שראה עבר שבנו הקטן מקטין את עצמו, באותו זמן שינה לו את שמו קרא לו יקטן.

13 ועיי"ש במדרש שהוסיפו, "אם הקטן על ידי שהיה מקטין את עסקיו כך, גדול שהוא מקטין את עסקיו על אחת כמה וכמה".

14 ואיתא שם במדרש "ודומה למדרש זה מה שכתוב והוא עדינו העצני". ולכאורה כוונתם ע"פ מר"ק ט"ז ב', שאיתא שם, שכשהיה עדינו העצני יושב ועוסק בתורה, היה מעדן עצמו כתולעת. ופרש"י שם "מעדן עצמו, כופף עצמו ידיו ורגליו ביחד ויושב לארץ".

15 ואף שדרשות אלו הם על כל שבטו, מ"מ זה כולל אף את תולע, ונדרש בשמו.

16 ואף שדרשות אלו הם על כל שבטו, מ"מ זה כולל אף את פוה, ונדרש בשמו.

17 ועיין באונ"ח שם שמבאר מדוע לא נקראת משפחתו "הפוהי".

18 פשטות דרשות אלו הם על כל שבטו, אך היא כוללת אף את יוב, ונדרש בשמו.

19 הבאת העגלות בפרשת נשא במדבר ז', ג' . ועיין במבמ"ר י"ב ט"ז - י"ח מה הענין והעיצה הגדולה שבזה.

20 פשטות דרשות אלו הם על כל שבטו, אך היא כוללת אף את שמרן, ונדרש בשמו.

21 בהעמק דבר כתב לבאר מדוע שכתוהורה כתבה בפרשת פינחס את המשפחות של יורדי מצרים, ברובם ישנה תוספת של אות 'למ"ד' לפני שמם, וכגון (במדבר כ"ו ה'), "לְפֻלוּאִי מִשְׁפַּחַת הַפֻּלָּאִי", ואילו אצל תולע לא נכתב בלמ"ד, דכתיב (שם כ"ג), "בְּנֵי יִשָּׂשכָר לְמִשְׁפְּחֹתָם תּוֹלַע מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלָעִי...".

זאת משום שאצל כל השבטים, בניהם שנולדו עד ירידתן מצריימה, ונמנו ביורדי מצרים בפרשת ויגש, הם אלו שנתייחסו כל אחד כמשפחה בפני עצמה, כמפורש בפרשת פינחס, אבל בניהם שנולדו אחר ירידתן מצריימה, התייחסו במשפחות אחיהם, ועל כן כתוב ברוב המשפחות למ"ד בראשם, שלא רק שהתייחסו בהם זרעו של אותו אחד, אלא אף אחיו שנולדו אחר הירידה וזרעם. ואילו בשבט יששכר, בניו הנוספים שנולדו ליששכר אחרי ירידתן מצרימה, לא התייחסו לאחר תולע, אלא רק אחר פוה יוב ושמרן, על כל לא כתבה התורה למ"ד אצל תולע.

סיפור ושאלה בציידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש"י.

כל יהודי ויהודי באשר הוא, בדרגתו הרוחנית בו הוא נמצא, במיוחד אותם אלו שומרי התורה וכל המצוות, ועוד יותר ציבור בני התורה ומעלית, גם כאשר על פנינו הם מרגישים שהם חיים בדרך הטובה, בסתר ליבם יודעים הם נאמנה, שישנם דברים ובחינות אחרות שיש להם להתחזק בהם יותר, לשפר עוד את מעשיהם, ולהיטיב את אורחות חייהם.

ה'עבודה' של האדם בימי חלדו הוא, להוסיף ולהתחזק, לשפר ולהטיב, ולעלות בדרגתו בכל יום ויום, להרגיש שהיום הוא טוב יותר מאמש, שכל חזון המוא 'מוסיף והולך', אלא שבימים כתיקונם, הרבה מאד מסתפקים בחיזוקים של 'חודש אלול', 'עשרת ימי תשובה' 'רחימים הנוראים', בכל אחד מתאמץ ויותר ועולה לדרגה גבוהה יותר, כאשר העמל אחר כך הוא, לשמר את העליה ולמנוע אותה, כדי שכל חיי יהיו בבחינת 'עליה אחת גדולה ואורכה'.

כאשר יש לאדם כאב או צער, חולי או צרה, בזמנים אלו, מי שדעתו קלושה עליו מחמת כן, אומר שזה מחמת 'חטאי הדור', והוא מהוה 'כפרה על כל החאדרים'. אבל אלו שהבינה לא נלקחה מהם, מבינים היטב בשל אם עד לאיה הם כבה, ליבם פתוח כבימי התשובה, ורבים הם אלו שמעכילים להבין שכל מטרת הצער והצרה היא בכדי שיתחזק וייטיב את דרכיו, וכדברי הרמב"ם הידועים בתחילת הלכות תענית, שדבר זה הוא מדרכי התשובה, שבזמן שבאה על האדם צרה, יזעק וירוע עליה, וידע שהכל הוא בגלל מעשיו הרעים, וזה מה שיגרום להסיר את הצרה מעליו. ואם חלילה לא יזעק ולא יריע, ויאמר שצרה זו היא מענהג העולם, הרי זו דרך אכזרותו, וגורמת לו להתדבק במעשיו הרעים ותוסיף הצרה צרות אחרות.

ר' נפתלי אויפאדנרעטראכטעער* היה מאלו שידעו את דברי הרמב"ם ובעשרת השנים שה' חננו מאוצרו, תמיד השתדל לילך בנתיבתם, כאשר פעמים רבות כשהיו לו כל מיני קשיים, הבין שזה שמיונות, וכדי להסיר ממנו את חרון האף, היה מתחזק בתורה ועבודה, בתפילה בתיקונה, ובחיזוקים שונים, כפי שהרגיש בליבו, מהו הדבר שדרוש בו כעת חיזוק ותיקון, ובמה יש צורך בזמן זה לשיפור ולהיטיב.

באחד הימים החל ר' נפתלי לחוש כבאבים חזקים בצד בטנו. הכאבים שלא חלפו גם לאחר כמה ימים, אלא רק התחזקו, גרמו לו לילך לבקר במרפאה, בחושבו שמא יש צורך בבדור זה או אחר, או בתרופה מסוימת להרגעת הכאבים. הרופא לא הסתפק בבדיקה רגילה וקצרה, אלא חזר ובדקו בארוכה וביסודיות, ולאחר מכן התישב לחדר ההקיש במרץ במקלדת דקות ארוכות.

ככל שעברו הדקות בהן שב הרופא והקליד, מהירות פעימות ליבו של ר' נפתלי התגברו. הוא הבין שהרופא חושד בבעיה רצינית וקשה. במחשבותיו החל לדמיין כל מיני בעיות רפואיות שהכיר שיכולים להיות, וחשב מה מתוכם יוכל להיות עשוי לו. לאחר כמה דקות נוספות, סיים הרופא להקליד, והחל להמטיר עליו שאלות שונות ושמונות אודות אורח חייו והרגשותיו לאחרונה, כאשר שתובותיו מוזנים אל תוך המחשב.

בסיום כל השאלות החל הרופא להסביר לו אודות מחלה מסוימת שהוא חושש שיש סיכוי חמוץ שאולי הוא סובל ממנה. כשמוע ר' נפתלי אש שם המחלה, שם שלא שמע עליו מעולם, החל לשאול את הרופא אודותיה, והרופא הסביר לו, שמדובר באחת מהמחלות הקשות של בני המעיים, המלווה ביסורים קשים, וגורמת במשך הזמן למעיים להפסיק לעכל את המזון, והחולים בה ממושכות, בזמן לשלהוא מאבדים את הכוחות לאכול אכול רגיל, ויכולים להיות נזינונים רק באמצעות דרכים אחרים.

הרופא הוסיף ואמר, שאם אמנם מדובר במחלה זו, ישנו טיפול תרופתי המעכב הרבה את התפתחותה והתתקוותה, אלא שיחד עם זאת גם יתכן ומדובר בכאב מקומי כל שיעבור תוך כמה ימים, ועל כן, יש עוד צורך לבדוק את המצב לאשורו, בכדי שאם אכן מדובר במחלה המדוברת, נוכל להתחיל התחליך התרופתי, ולכך עליו לעבור סדרת בדיקות והדמיות, בכדי לידע את המצב לאשורו.

כשראה הרופא את פניו החוורים של ר' נפתלי, הגיש לו כוס מים שישתה, וכשלקח ר' נפתלי את הכוס לידיו, הרהר וחשב, מי יודע עוד כמה זמן יש לי אפשרות לברך על אוכל ושתיה, והיות וגם היה אמא, על כן בירך בכוונה הבה ברכת 'שהכל', ולאחרמה ברכת 'בורא נפשות', כשמתוך בקרבו אף שההודעה לה' על שיכול כעת לשתות כוס מים, ואף לאכול דבר מה.

בכל הדרך חזרה מהמרפאה ליבתו, חשב ר' נפתלי שעליו להתגבר ולא לספר לבני ביתו על שחדשותיו של הרופא, בדבר שלא להפחידם לחינם, ועל כן החביא באמתחתו את הדפים הרבים שנתן לו הרופא, המכילים בה כל ה'תיק הרפואי' שלו, יחד עם הפניות לבדיקות הרבות והשונות. אך כאשר הגיעו לפנו דבר מה לאכול, ושמעוהו מברך בכוונה רבה מאד, הבינו בני ביתו שכבל הנראה אירע לו דבר מחמת זה הוא התחזק בכוונת הברכות.

בימים הקרובים עבר ר' נפתלי סדרת בדיקות מקיפות ב'מכון לבדיקות', כאשר כל אותן הימים הכאבים אינם נחלשים כלל, אלא מתגברים ומתחזקים. באחת הבדיקות האחרונות שעבר, בסיום הבדיקה ובהתמתנה שבעקבותיה, קרא לו הרופא המקומי במכון למשרדו, ואמר לו שלפי דעתו שי מצמאים מחשידים, ואשאל אם הוא חפץ לדעת מה הם. ר' נפתלי שכבר שמע מרופא המשפחה אם דבר מחלתו, הודה לרופא המכון על הצעתו, ואמר לו שהוא כבר יודע הכל. רופא המכון הוסיף ואמר לו, שלדעתו כדאי לו לפנות ל'חדר מיון', עם החומר הרב שיש לו מ'רופא המשפחה', כשהוא מצרף לכך את 'דיסק הבדיקות', וקובץ דפים שמודפס בהם מכתב ארוך בלטיינית, בהם כתובות תוצאות הבדיקות והדאיאגנזה של רופאי המכון.

אותה שעה הבין כבר ר' נפתלי ספופת שלקה באותה מחלת מעיים קשה, ומה גם שהכאבים בהתחזקותם היוו עדות מאשימה על קיומה של מחלה זו, ועל כן חשב בליבו שעליו להתחזק עוד יותר בכוונת הלב בברכות הנהנין, כל עוד הוא יוכה לברכן.

מהמכון עשה ר' נפתלי את דרכו אל עבר בית החולים, כאשר בדרך הוא הודיע לרעייתו על תוצאות הבדיקות במכון, ובבדי שאלא להבהילה, סיפר שמדובר במחלת מעיים קלה, המצריכה בדיקות נוספות ואולי אשפוז קצר. הרעייה שכעת שמעה לראשונה על החשדות של מחלת מעיים, חשבה בדעתה שראוי שתבוא לבית החולים, להיות עם בעלה בבדיקות, אלא שר' נפתלי הודה לה על דאגתה, וביקש ממנה שלמען 'בת הזקונים' שלהם שעדיין בבית, שלעת עתה תמנע מלבוא לבית החולים.

למרות הכלל הבסיסי שבבית החולים השעון עומד מלוכת, וכך גם היה עד שהחלו לבדוק אותו. כשרופא המיון ראה את ה'תיק הרפואי' עם דיאגנוזות הרופאים, טיפלו בו במרצות, ביקשוהו לשכב במיטה, ו'סניטר' הוליכו לבדיקת 'סיטי' ובתוך זמן קצר גם הכניסוהו בין החורים לבדיקת 'אם אר אי'. מתוך נמרצות הרופאים הבין ר' נפתלי, שככל הנראה מחלתו זו היא בשלב מתקדם, ומי יודע עוד כמה זמן נשאר לו שיכול הוא לברך 'ברכות הנהנין'.

כשהוזיעו לו רופאי המיון שמעלים אותו למחלקה, באופן טבעי הבין שהוא מועלה למחלקת 'גסטרו-אנטרולוגיה', המטפלת בבעיות מעיים ומחלות מערכת העיכול, אבל כשראה שהסניטר חולף עם מיטתו על יד דלת הכניסה למחלקת 'גסטרו', וממשיך בדרכו, בתשובה לשאלתו להיכן הוא מובל, השיבו הסניטר למחלקת 'גסטראונטרולוגיה'.

אילו ר' נפתלי היה מחובר באותה שעה למכשירים, ולא היו מצפצפים בעוז. ר' נפתלי שלא חשב עד לאותו רגע כלל אודות מחלה 'אונקולוגית', נבהל עד מאוד וזיעה קרה נגרה מכל גופו. עד לרגע זה הוא רק חשב אם יוכל לברך ברכות הנהנין או לאו, כעת מתברר לו שישנה שאלה גדולה אם הוא יוכל כלל לברך, להתפלל וללמוד.

עם עלייתו למחלקה ובדיקתו על ידי רופאי המחלקה, ביקש ר' נפתלי מהם לדעת מה יש לו בדיוק. ולשאלת הרופאים אם לא אמרו לו דבר עד עתה, השיב, כי היה בטוח שיש לו מחלה אחרת, על כן לא חשב לשאול את הרופאים אחר מסקנתם, ואף דחה את אותם אלו שרצו לומר לו את הדברים.

הרופאים הסבירו לו שמצאו לו במעיים 'פוליפ', שהוא ככל הנראה 'גידול קטן', ועל פי כללי הרפואה, בגילוי מוקדם כאצלו, אם יעשו כעת ניתוח להסרת הגידול, יחד עם טיפולים למניעת התפצרותו מחדש, ישנם כשמונים תשעים אחוזי הצלחה. הניתוח להסרת הגידול, סיכום הרופא הבכיר שבניניים, יתקיים מחר בבוקר בשעה שבע, ומערב בשבע עליו להתחיל לצום כהכנה לניתוח. אחר הרופאים שדרכו להפחיד ולהלן אימים על החולים, הוסיף אמר, שעליו לדעת, שלמרות אחוזי הריפוי הגבוהים, עדיין יש לו מומה לפחד, ישנם רבים שהמחלה תתפשטה אצלם תוך זמן קצר, ולא היה הרבה מה לעשות.

כששמע ר' נפתלי את דברי הרופאים אודות מצבו הרפואי, בירך ברכת 'דיין האמת' כדין השומע בשורות רעות, המפורט בשולחן ערוך או"ח סי' רכ"ב ס"ב, שיש לברך ולהודות לה' על כל מצב, גם גם הם דברים רעים.

כשיצאו הרופאים מחדרו, הודה ר' נפתלי לה' על ההתעוררות שעורר אצלו אותו הרופא, שלא רק בלבד שיש לו שאלה אם יוכל לברך ברכות הנהנין, כעת לא ברור עוד כמה זמן הוא יוכל בכלל לברך ולהתפלל, ללמוד ולקיים מצוות, שאין לו לסמוך על אחוזי הריפוי ויכולת הרופאים והטיפולים, אלא עליו להתחזק בתשובה ותפילה, וה' הרופא כל בשר, בודאי שיוכל להחיש לו רפואה שלימה למכתו ומחלתו.

כעת היה על ר' נפתלי לספר לרעייתו את ה'בשורות הרעות', ובמיוחד שהוא לא יכל להמתין עד שיבואו לבקרו בבית החולים, כי כאשר ישמעו באיזו מחלקה הוא מאושפז, יבינו מיד מהי המחלה נוראה בה לקה, ועל כן, לפי מה ששמע בעבר בבותיבו במקרה כגון זה, שיש להמנע מלשקר, אבל אין צורך לספר את כל האמת הידועה ברגע הראשון, לכך סיפר ר' נפתלי לרעייתו שגילו לו איזה דבר קטנון שצריך להסיר מגופו, ולדעת הרופאים מומלץ לעשות זאת בהקדם. לאחר מכן הוסיף לומר, שיש לרופאים חשד שהמחלה הקטן הזה הינו 'גידול', ועל כן הוא מאושפז במחלקה הגסטרואונקולוגית.

לאחר מכן התקשר ר' נפתלי לדוד בנו הגדול, וסיפר לו בדומה למה שסיפר לרעייתו, והוסיף ובקיבו אם הוא יוכל לבוא אליו לבית החולים מידיים. כשדוד בנו בא לחדרו בבית החולים, סיפר לו ר' נפתלי עוד כמה פרטים אודות מחלתו, וביקש ממנו לקחת את כל המסמכים שיוכל לקבל מרופאי המחלקה אודות מחלתו ומצבו, ויסע בהזיפות לר' זעמל קראנקערסהלפערד*, שהינו 'עסקן רפואי' בעל שם עולמי, ולאחר שישמע את דעתו, ילך לבית מרן שליט"א וישאל אותו מהי דרך התורה, האם לעשות מחר בבוקר את הניתוח, או לאו.

דוד עשה כמצוות אביו, ולאחר שמרן שליט"א שמע שדעת הרופאים היא שרצוי לעשות את הניתוח בהקדם, נתן את ברכתו, שיזכה הרופאים יהיו שליחים טובים, ויביאו לו רפואה ומזור למחלתו, ועוד יזכה לשוב ולרקוד בשמחת נישואי הקטנים שבניתו. ולשאלת דוד בשם אביו, באיזה דבר כדאי לו להתחזק, השיב מרן שליט"א, שהאמת היא, 'לב ידע מרת נפשו', כל אחד יודע בדיוק בם מעליו לו להתחזק, ומה ה' שואל מעמו, ויחד עם החיזוק האישי שלו, שיתן אל ליבו דברי שלמה המלך ברוח קודשו בספר משלי (כ"א כ"א), "רִדֹף צְדָקָה וָחֶסֶד יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה וָכָבוֹד", וכפי שלימדונו חז"ל במקומות רבים, שהמרבה בחסד ובעין טובה כלפי האחרים, ינצל מכל צרה וצוקה נגע ומחלה, ובזכות הנהגתו זו יברכהו ה' בכל טוב כל הימים ובשיורה גדולה.

כשמוע ר' נפתלי את דברי מרן שליט"א אודות 'קבלתו' ו'חיזוקו', קיבל על עצמו באופן שעה, שכל עוד שה' עוד לו חיים, הוא ישתדל מאוד להאיר פנים לכל אחד, ולהרבות חסד לכל מי שיוכל. גם"ח חלוואות או להזמין אורחים לשולחנו, הרהר ר' נפתלי בליבו, לא כל כך שייך כאן בבית החולים, אבל לעודת אלו שהיה האחרים, לדבר על ליבם דברי ניחומים ולחזקם באמונה תמימה בה', שהכל מאתו יתברך, ובידו לשלוח רפואה שלימה גם לאלו שכבר אפסה מהם כל תקוה, זה הוא יכול.

בראשונה התחיל ר' נפתלי לשוחח עם החולה הנוסף ששכב מימינו. אותו חולה היה נראה במצב לא פשוט, צבע פניו כבר היה אפרורים, אך בעיקר, נפשו היתה כבויה, הוא היה נראה כאחד המממתין בשקט לעת בוא מלאך המות, כאשר הוא משתדל לעזור ולחיות את ביאתו, בכך שנמנע מלאכול כל דבר, ובנוסף היה סר וזעף. השיחה בין השנים כמעט ולא זרמה, היו בה יותר רגעי שקט ארוכים מאשר זמני דיבור, אך לאחר כשעה ויותר שר' נפתלי שחוש שמקל עמו, הסכים לפתע אותו חולה לאכול דבר מה להשיב את רוחו, וככל שהמשיך ר' נפתלי בדיבורו עמו ולעודדו ולחזקו בנפשו, היה נראה שאף אפרורורות מפני מסתלקת קמעה, ובמקומה התחיל להתפשט בו צבע פנים.

למחרת בבוקר, לאחר שר' נפתלי התפלל תפילת שחרית בכוונת הלב, כשהוא מבקש ומתחנן לה' שישלח לו דברו וירפאהו, במחצית השעה האחרונה לפני שהורידוהו לניתוח, שב ושוחח עם שכנו שיחה ארוכה כל שיכל, בה הוסיף לעודדו ולדבר על ליבו. הרופאים שנכנסו באותה שעה אף חדרו וראו את השכון, לא הכריזהו. הן חשבו שאותו אחד שסבב במיטה השניה, שהיה מוכר להם היטב מאשפוזו הארוך, עבר במהלך הלילה לעולם אחר, וזה השוכב שם הוא חולה חדש, אך כשראו את שם של החולה ה'חדש' וגילו שמדובר באותו אחד, שאלוהו מה אירע לו, וכי שלחו לו משמים מלאך שיורפאהו. השיב הכשן, שאכן שלחו לו משמים מלאך מיוחד, עד זהו ר' נפתלי שכנו, שבזכות דבריו ועידודו התחזק ושב לכותחוניו, ויש לו שוב תקוה שיוכל עוד להתרפאות ממחלתו הקשה.

בדרך לחדר ניתוח חשב ר' נפתלי בליבו, כמה גדולים דברי חז"ל שאמרו, שכל מי שאינו מבקר חולים הריהו שופך דמים. הנה חולה זה ששכב בשכנות אליו, לא היה חסר הכאבים ומחלות מדאאתו ומדאאנו. והנה משיחה של כמה שעות הוא הצליח לעורר אצלו את התקוה והאפשרות לשיוטת ה'. באותה שעה קיבל על עצמו, שכשיזכה ה' והוא יצא מהניתוח ויתאושש, הוא יעבור מחולה לחולה במחלקה, ידבר עם כל אחד וינסה לעודד את רוחו ונפשו.

בחסד ה' עליו ועל כל משפחתו, הניתוח הצליח. הרופאים, שבתחילת הניתוח גילו שהגידול אינו כה קטן כפי שהיה נראה במכשירי הדמיה, לבסוף הצליחו להוציא אם כל הגידול ממעיו, ואף הוסיפו לחתוך תחיכה מהמעי הגס, המקום בה היה לו את הגידול, שהוא בגדר השחדלות למנוע את התפשטות המחלה, אם הגידול עדיין לא שלח גרגרות. התהאושלות לא היתה קלה, הוא סבל מכאבים מחמת הניתוח, אבל בכל עת הוא חשב על החולים האחרים, וכשרק יכל לקום ממיטתו, ביקש שיביאו לו 'כסא גלגלים', וככל שכוחותיו נתנו לו, הוא עבר מחולה לחולה, ועם כל אחד דיבר בקצרה אם בארוכה, דברי עידוד וחיזוק, ויחד עם התקוה לטוב ולשיועה, חיזקם באמונה בה' שיכול לרפאות את החולים הקשים ביותר, אם שאמרו חז"ל שטובה התייאשו מרפואתם, ודיבר על ליבם שיתפללו בעצמם לרופאתם, כמו שאמרו חז"ל שטובה תפילת החולה בעצמו לה'.

באחד הימים כשביני הביאו אליו את ר' אייזיק פונטויטצולבענגעלבעכ*, יהודי ידוע שהיה חולה במחלה והגיע עד שערי מות, ובאותה שעה קיבל על עצמו, שאם יזכהו ה' והוא יבריא, הוא ילך מחולה לחולה, בכל מקום שיקראו לו, ויספר לו את ניסי ה' עמו, ויעודדו ויחזק את רוחו שיבטח בה', ואפילו חרב חדה מונחת על צוארו, אל ימנע עצמו מן הרחמים, וה' קיבל את תפילתו וקבלתו, ותוך זמן קצר הבריא לחלוטין ממחלתו הקשה, ומאז הוא מקיים מה שה שקיבל על עצמו, והולך ובא מחולה למשנהו, ומחזק ומחשל את לבבם ופותח לבם שה' יעזרם לתקוה הטובה שה' ישלח לבם דברו וירפאם.

כששמע ר' נפתלי את סיפורו של ר' אייזיק, הודה לו מאוד על שבא לבקרו לספר לו זאת, במיוחד שהמציאות היא שאנשים רגילים לשמוע בקול רעש גדול על כל אותם אלו שלא קמו ממיטת חולים, ולא נתרפאו ממחלתם, ואילו את כל אותם דברים שה' עשה עמם אות ומופת והבראו, לא הראים ולא שומעים, ועל כן ביקשו ר' נפתלי שהוא נסה לקבל אישור מהרופאים לאסוף את החולים לחדר אחד, ור' אייזיק יספר בפניהם את סיפורו.

לא קלה היתה המלאכה על ר' נפתלי, אבל לאחר לחץ ושכנוע בכמה מקומות, ובעזרתם של עסקנים חשובים, הסכים מנהל המחלקה לדבר, ורוב החולים נאספו אל חדר אחד, חלקם במיטות וחלקם בכסאות גלגלים, והאחרים עם עמודי אינפוזיה, כאשר חלק מאנשי הצוות הרפואי גם הוא הצטרף. ובמעמד זה נעמד ר' אייזיק וסיפר את סיפורו האישי, כאשר הוא מיטיב לתאר את המצב הקשה בו היה, היאך כמה פעמים בתי משפחתו הקשה, אליה הכניסו חומרים כימים שונים, ועמדו להלקיים בו עד ראשו, ובכל פעם מחדש גמל עמו ה' אם חסדיו הגדולים, עד שריפאהו ברפואה שלימה.

החולים הרבים שנתאספו לשמוע את דברי ר' אייזיק, שחלקם היו במצבים לא קלים בכלל, כולם התעודדו רגוז מדבריו וסיפורו. גם אלו שבכר השלימו עם מצבם הקשה, ואבדה תקוה מליבם, התעוררו להאמין בשיועת ה' שביזו לרפאות, ואף הרגשתם הגופנית השתפרה לאין שיעור מהתהבה במצבם הנפשי.

כל אותם שי מאיר, השתדל ר' נפתלי להודות לכל רופא ואח ואף אנשי התחזקה על כמה שעשו בעבורו, גם כאשר הכאבים שהכאיבונו היו קשים, לא היה שוכח להודות ולחזור להודות לה', ובעין טובה ובפנים מאירות. כששוחרר ר' נפתלי לאחר כמה שבועות מבית החולים, נפרדו ממנו צוות המחלקה באיחולים לבביים שלמרות שמאוד נהנו משהותו במחלקה ומהאוירה מיוחדת שהשרה, בכל זאת הם מאחלים לו בריאות איתנה, שיחזור רק בבריאות לעודד את החולים.

לאחר תקופת התאוששות המניתות, החל ר' נפתלי לעבור 'טיפולים כימותרפיים', בכדי שאם לחלה ישנם גרורות קטנים שאינם נראים, הם יכרתו ויאבדו. הטיפולים הללו היו עבורו קשים מאוד, פעם בשבוע או בשבועיים היה עליו להגיע אל בית החולים, ולאחר כמה בדיקות שגרתיות ובדיקת 'הדם' בפרטיות, בדם, דופק ולחץ דם, חיברו אליו אינפוזיה, אליה הכניסו חומרים כימים שונים, שרק הכנסתם אל הוריד גרמה לחום עז ולהתפטט בגוף, ותוך זמן קצר החל להרגיש תופעות לוואי קשות.

אחד מהחסרונות הגדולים של הטיפולים הללו הוא, שכמו שהם מכלים את הדברים הרעים שבגוף, יחד עם זאת הם פוגעים גם ב'מערכת החיסונית', ומחמת כן, אלו שנמצאים תחת השפעת טיפולים אלו, עליהם להזהר מכל משמר שלא יתדבקו במחלות, אפילו קלות. וכידוע, שישנם חולים רבים שדרך עברתם לעולם שכולו טוב, לא היה מחמת עצם המחלה, אלא משפעת קלה או מאה דומה, ואילו הכל המערכת החיסונית שלהם היתה פגועה וחלשה, כמעט אין להם אף אותם החיידקים הטובים שבגוף האדם, אלו שנלחמים בחיידקים המחוללים את המחלות, ומחמת כן, כל מחלה קלה, היא קשה עבורם, ויכולה להביאם למקום המות.

גם במהלך הטיפול הכימותרפי, פנה ר' נפתלי אל החולים הסובבים אותו, עודדם בשעתם הקשה, וניסה לחזק בלבבות השבורים את האמונה והבטחון בה', כאשר הוא מרגיש בעצמו שזה תפקידו וייעודו במקום הזה, כאשר תוך כדי הטיפול היה 'מטייל' במחלקה בינות לחולים הרבים, כשבשתיו ידיו הוא נתמך בעמודי האינפוזיה, ומובלים עמו מחולה לחולה במחלקה.

בכל עת היה ר' נפתלי פונה אל ה' בתפילותיו הרבות, עליו ועל החולים האחרים, במיוחד בידועו היטב את סבלם של החולים, כאבם ויסוריהם הרבים, אותם הוא ראה ושמע כל הימים, ובתפילותיו אלו היה שופך דמעות כמעט כמים לפני שומע קול ביכות', ומוסיף היה להתחזק בקבלותיו לרפואתו ורפואת החולים האחרים.

היו תקופות טובות יותר, בהם הרגיש ר' נפתלי את עצמו כבריא הנמצא במקום של חולים, והיו תקופות, בהם הרגשתו הכללית היתה קשה ומרה, אבל בכל עת אותו הודה לה' על החיים לחם זכה, שיכול לקיים בהם מצוות ולעסוק בתורה, והשתדל לנצל את כוחותיו לעודד ולחזק את כל החולים האחרים שהיו עמו.

תקופה זו של הטיפולים נמשכה למעלה מן המצופה. כל מחצית השנה היה עליו לעבור סדרת בדיקות הדמיה מקיפות, שבעקבות תוצאותיהם נקבעו המשך הטיפולים והרכב החומרים ההתרופות לחלה הנה נצרך. בבדיקות נתגלו גרורות בכמה מקומות המצוים בגופו, ועל כן היה עליו לעבור טיפולים רבים ובמשך תקופה ארוכה.

במשך תקופת הטיפולים זכה ר' נפתלי לחשיא את בתו הצעירה והאחרונה עם בחור בן עליה מיוחד, ובשמחת הנישואין, שהיתה בדיוק בינות לטיפולים, בימים בהם הרגשתו הכללית היתה קשה ורעה, עד שבקושי יכל לדקוד בחתונת בתו, ורוב הזמן הוא יאכל כאילו היה 'הסבא' של הכלה', באותן שעות של החתונה, למרות שאף הדיבור היה קשה עליו, הוא התגבר בגבורה עצומה לקבל כל אחד מאלו שבאו לשמחה בסבר פנים יפות, הודה להם על שבאו לשמוח עמו בשמחתו, ועל הטרחה שטרחו לבוא. ומלבד שיחיד בכל עת, גם אלו שידעו על מצבו, לא יכלו להבחין עליו כלל מה הוא עובר באותם הימים.

עם הזמן הבחין ר' נפתלי שבכל תקופה בה הוא משתדל להיטיב עם האחרים, למרות מצבו העצמי שלא היה שפיר כל כך, היה רואה שיפור והתקדמות רבה, ואילו בזמנים בתקופות שבהם הקפיד פחות על כך, גם מצבו הרפואי היה בהתאם.

באחת הפעמים שנפגש עם מנהל המחלקה, רופא מומחה בעל שם עולמי, אמר לו הרופא, שהאמת היא שישנם דברים שהוא אינו מבין. היאך יתכן הדבר, שישנם חולים בעלי סיכויי החלמה גדולים מאוד, שמהר מאוד אינם איתנו, ואילו כאשר מדובר בשומרי תורה ומצוות, גם כאשר מדובר בחולים בעלי סיכויי החלמה אפסיים, גם שורדים הרבה ומעבר למצופה, וחלקם אף מתרפאים לגמרי. ויתרה מזאת, שבתפקידו זה הוא נאלץ לבשר את הבשורות הרעות לחולים, אורות מצבם הקשה, ואין לחשוות כלל את התגובות של שומרי התורה והמצוות, לאחרים. שאלו שאינן שומרי תורה ומצוות, בשעם את הדברים, גם מאבדים את עשתונותיהם לחלוטין, ואין להם כלל מחשבה אודות הימים שעדיין נשארו להם, לעומת שומרי התורה והמצוות, שאמנם גם הם אינם שמחים בשמועה הרעה, אבל תמיד מצפים לשועה, וכמעט שאינו מצוי שנופלים לזרועות הייאוש ולדכאונות כבדים. אין זה, סיכם הרופא, אלא שה' שומר על אלו השומרים את התורה והמצוות.

ב'ראש השנה' האחרון התפלל ר' נפתלי כפי שמעולם לא התפלל. הוא ביקש והתחנן לה' שיצילנו וירפאהו ממחלתו הקשה. הדיאגנוזות האחרונות של הרופאים לא היו כל כך מעודדים, והוא ידע היטב שאין הדבר תלוי אלא ב'מי שאמר והיה העולם', בדין ובמשפט שיעשה עמו היום, ובגזר דין שיפסק עליו. הוא קיבל על עצמו 'קבלות' בכמה ענינים שהיה נראה בעיניו שראוי לו לקבלם, ויכול לעמוד בהם. וקיוה לשיועת ה' עמו.

במוצאי שמחת תורה' אסף ר' נפתלי את כל בני וחתניו, בנותיו וכלותיו, וסיפר להם על מצבו, שבימים האחרונים הציעו בפניו סוג נוסף של טיפול, הכרוך בסיכון נוסף, אלא שיש בו גם סיכוי רב להרפאות כליל ממחלתו, וכפי שהתייעץ עם עסקני רפואה, במצבו הדבר מומלץ, ולאחר ששמע את דבריהם, הלך למרן שליט"א ופרש בפניו את הבדדים, ומרן שליט"א הכריע שינסה את הטיפול הלזה, וה' יהיה בעזרו, וישלח לו רפואה שלימה במהרה.

מטרת אסיפה זו, אמר ר' נפתלי, איא לא רק למטרת עדכון, אלא לבקשה כפולה, היות ובעת הטיפול המדובר החולה נמצא כאבם כל לא לבאשפוז מלא, על כן הוא מבקש מהם להשתדל לעזור ולסייע לאמם, רעייתו שתחי', בכל מה שיוכלו, ולהשתדל להתפלל לרופאתו, המה ולילדיהם, פרק תהלים אחד בכל יום, ובזכות סגולת כיבוד אב ואם, ה' ישמע את תפילותיהם וישלח לו דברו וירפאהו.

דוד בנו הגדול ביקש את רשותו, ועמד על כך שבקשתו של אביהם היתה רק על הדאגה לאמם, ולא ביקש כלל מהם ששיתו עמו בבית החולים, שזהו דבר נצרך והכרחי במצב כזה, ועל כן הוא מודיע בעת לכולם, שהוא לוקח על עצמו את האחריות לדאוג לאביהם, שבכל עת יהיה עמו אחד מבניו אחתיו או בנותיו, שיודאג לו לכל מה שהוא יצטרך, ואם יהיה זה שיתאם ויודאג לזה. כאז ועוד, הציע דוד לאחיו וגיסיו, שלמבד מה שביקש הבאם שיאמרו פרק תהלים בכל יום המה ולילדיהם, שיקבלו על עצמם לרפואת אביהם, שבכל החורף הבע"ל, יסיעו פעם בשבוע להתפלל על אביהם במקומות הקדושים, ב'בר רחל' או ב'כותל המערבי', שמקומות אלו הינם מסוגלים לתפילה שתתקבל, ובכדי לחזק את הקבלה נקבע, ששבוע הוא, ממוצאי שבת בחצות ועד מוצאי שבת שלאחריו בחצות. האחים והגיסים הסכימו לדעיונו של דוד, וקיבלו על עצמן לעשות כן בלא נדר.

בתחילת חודש מרחשון התחיל ר' נפתלי בטיפול החדש, שהיה קשה מתמיד, וכרוך באשפוז ארוך כצפוי. גם בטיפולו זה לא שבת ר' נפתלי את האחרים, ובכל עת הודה וחזר והודה לכל אחד מאלו שעזרוהו, מהרופא המומחה ועד אחרון המנקים ואנשי חצוות. כמו כן, השתדל בכל יום שיכל, לילך לבקר את החולים האחרים במחלקה, לעודדם במצבם, כאשר רובם המוחלט הוא מתעודד רק מלראותו שבמצבכו הוא, כל מחשבותיו של כל האחרים ואינו שקוע בצערו וגונו.

החלק הקשה בהיותר אל ר' נפתלי, היה בהיתיחסות למבקרים הרבים שבאו לבקרו. אם ביקורי בית החולים שלו, הוא עשה בשעות הטובות יותר שהיו לו, ואילו אלו שבאו לבקרו, הגיעו בכל עת ושעה, גם בשהיה מאוד קשה לו. תמיד קיבל כל אחד מבמבקרו בסבר פנים יפות, הודה לו על ביקורו, ותמיד חשב מה לומר לו כדי לשמחו. פעם גם הרגיש, כאשר הרגשתו הכללית היתה כה חלשה ורעה, וכמעט שלא יכל לדבר, ובאותה העת הגיע לבקרו אדם שהוא בקושי מכירו, וכשמוע ר' נפתלי שבא מאין דהוא לבקרו, ביקש מבנו שהיה עמו, שיעזור לו להתישב לכבודו, למרות שהדבר היה כרוך ביסורים קשים ומרים, וכן קיבל את המבקר, ושוחח עמו דקות ארוכות, כאשר כל דיבור ודיבור עלה לו בכוחות רבים ועצומים.

במשך כל תקופה זו, שמרו כל בני משפחתו את ר' נפתלי על הקבלות שקיבלו לרפואתו. כולם אמרו לכל תפילות מזמור תהלים אחד ליום, הבנים והחתנים היו בכל שבוע במקומות הקדושים להתפלל לרפואתו, ובכל עת לא משו ממיטתו, לעמוד עליו ולשרתו ולסייע בעדו ככל שנצרך.

טוביה, אחד מבניו של ר' נפתלי, היה לו קביעות בכל שבוע לנסוע עם חברו זלמן לקבר רחל' בכל ליל שישי', שם שפכו שיחה לפני שוכן מרומים ששילח רפואה שלימה לאביו, ועל כן נסל על עצמו טוביה להיות עם עד לו אביו בבית החולים בכל 'מוצאי שבת קודש', החל מכשעתיים אחר צאת השבת, ועד למחרת בבוקר. את השעות הללו היה טוביה מנצל לימוד הפרשה של השבוע החדש עם פרש"י ושאר מפרשים, כך שעד הבוקר היה מסיים את הפרשה עם פירושים נוספים מרבותינו הראשונים וגם האחרונים, כאשר לימוד זה היה נותן לו סיפוק רב של ניצול הזמן, וזאת מלבד החנאה הרבעומה של עצם הלימוד.

במוצאי שבת האחרונה, כשעתיים לפני חצות, התקשר זלמן אל טוביה, והזכיר לו שבשבוע האחרון מבקר אונס הם לא נסעו לקבר רחל' להתפלל על אביו, ואם הוא חפץ, כעת הוא יכול ליסוע עמו. באותו הרגע נזכר טוביה שאכן בשבוע זה הוא לא קיים את קבלתו, ועל כן הוא ניסה לבקש מאחד מאחיו שיבוא להחליפו במשמרו לכשעתיים, בם יסע ל'קבר רחל' ויחזור. אך מעשה שטן, הוא לא הצליח למצוא אחד שיוכל להחליפו. נסיונותיו הנוספים אף הם עלו בתוהו וכמחציה שעה נוספת חלפה ועברה, ועדיין לא הצליח למצוא מי שיחליפו.

באותה שעה הסתפק טוביה מה עליו לעשות, האם ישאיר את אביו לבדו במשך כשעה ומחצה, במיוחד שבשעות אלו בדרך כלל האב ישן שנת ישרים, מעייפותו מכל השבת, המצטרפת לעייפותו ותשישותו מהטיפול הקשה אותו הוא עובר, ואם כן, לאן עדיף לו לילך, ל'קבר רחל' שהדרך רחוקה יותר, אלא שלשם הוא נוסע כבל שבוע, אל 'כותל המערבי', שקרוב יותר, והוא יוכל לחזור מהר. או שחלילה להשאיר את האב לבדו אל מיטת חולי.

ככל יהודי שיש לו ספק בדבר המעשה אשר יעשה, התקשר טוביה לרבו, ושאלו מה עליו לעשות בשעה זו. הרב השיבו את המעשה אשר יעשה, אלא שהוסיף ואמר לו, שאם הוא כבר היה מספיק ללמוד את פרשתינו עפרש"י לא היתה מתעוררת לו כלל שאלתו זו.

טוביה עשה כעצת רבו, והתפלל תפילה ארוכה מלב נשבר, ויחד עם תפילותיהם ומעשיהם הטובים של כל בני המשפחה וה'ידידים, ותפילת החולה על עצמו, עלו ובקעו שערי שמים, וב